

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso baudžiamosios justicijos studijų šakos
Studentės Ievos Rutavičiūtės

MAGISTRO DARBAS

**TURTO PRIEVARTAVIMO IR PLĖŠIMO SUDĖČIŲ PANAŠUMAI IR
SKIRTUMAI**

**The Bodies of the Extortion of Property and Robbery: the Similarities and
the Differences**

Vadovas: prof. dr. J. Prapiestis
Recenzentė: dr. A. Vosyliūtė

Vilnius, 2011

Turinys

| | |
|--|----|
| Turinys..... | 1 |
| Įvadas..... | 2 |
| Turto prievartavimo ir plėšimo sampratos bei jų istorinė raida..... | 5 |
| Turto prievartavimo ir plėšimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių panašumai ir skirtumai..... | 13 |
| Objektas..... | 13 |
| Objektyvioji pusė..... | 23 |
| Veika | 23 |
| Padariniai ir priežastinis ryšys..... | 39 |
| Stadijos ir baigtumo momentas | 40 |
| Kiti objektyviosios pusės požymiai..... | 42 |
| Subjektas..... | 43 |
| Subjektyvioji pusė..... | 45 |
| Turto prievartavimą ir plėšimą kvalifikuojantys požymiai, jų panašumai ir skirtumai... | 50 |
| Didelė vertė arba didelė mokslinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė..... | 51 |
| Dalyvavimas organizuotoje grupėje..... | 55 |
| Įsibrovimas į patalpą..... | 57 |
| Nešaunamojo ginklo, peilio ar kito žmogui žaloti pritaikyto įrankio panaudojimas..... | 58 |
| Šaunamojo ginklo ar sprogmens panaudojimas..... | 61 |
| Fizinio smurto panaudojimas | 63 |
| Laisvės atėmimas..... | 65 |
| Turto sunaikinimas ar sugadinimas arba didelės turtinės žalos padarymas..... | 66 |
| Išvados..... | 69 |
| Santrauka..... | 72 |
| Summary | 73 |
| Literatūros sąrašas..... | 74 |

Įvadas

Nuosavybės teisiniai santykiai šiuolaikinėje visuomenėje yra vieni svarbiausių ir labiausiai paplitusių. Šiuolaikiniam žmogui turtas reikalingas ne vien būtiesiems poreikiams tenkinti, bet ir užsitikrinti savo socialinį statusą. Juridiniams asmenims neretai turimo turto apimtis yra jų egzistavimo prielaida. Ne gana to, vis dažniau ekonominė vertė suteikiama ir nematerialiems dalykams, tokiems kaip žala sveikatai ar neturtinė žala. Todėl, nors nuosavybės bei kitų turtinių teisinių santykių negalima prilyginti tokioms vertybėms, kaip antai žmogaus gyvybė ar sveikata, tačiau nuvertinti jų taip pat nederėtų. Šių dienų realybė diktuoja tai, jog turtui ir nuosavybei turi būti užtikrinama ne menkesnė apsauga, nei kitoms, nematerialioms vertybėms.

Nuosavybės neliečiamumas yra pripažįstamas tarptautiniu mastu kaip viena pamatinių žmogaus teisių. Nuosavybės neliečiamumo principą įtvirtina Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 17 str.¹, kuris sako, jog kiekvienas, tiek vienas, tiek kartu su kitais turi teisę turėti nuosavybę ir nuosavybė negali būti savavališkai atimta. Teisę į nuosavybę gina ir Lietuvos Respublikos Konstitucija², kurios 23 str. įtvirtina, jog nuosavybė neliečiama ir saugoma įstatymo, nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama. „Nuosavybės neliečiamumo užtikrinimas reiškia savininko, kaip subjektyvių teisių į turtą turėtojo, teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, ir valstybės pareigą ginti bei saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsinosi į ją“³. Teigtina, jog nuosavybės neliečiamumo principas suponuoja ne tik valstybės pareigą ginti bei saugoti nuosavybę, bet ir bet kurio kito asmens pareigą nepažeisti kito asmens teisės į nuosavybę.

Nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinamasi pažeisti nuosavybės ar kitus turtinius teisinius santykius, yra įvairių. Vienos iš jų – plėšimas ir turto prievartavimas, kurios bus analizuojamos šiame darbe. Šių abiejų veikų bendras ypatumas yra tas, kad jomis kėsinamasi ne vien į nuosavybę, turtą bei normalų turtinių santykių funkcionavimą, tačiau ir į kitas teisės saugomas ir ginamas vertybes, tokias kaip žmogaus sveikata, orumas. Reiktų nepamiršti ir tos aplinkybės, jog žmogus, nukentėjęs nuo šių veikų, net jei

¹ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-249

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014

³ Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 325.

patyrė tik turtinę žalą, turi susidoroti su daug didesniu psichologiniu krūviu, stresu. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog turto prievartavimas bei plėšimas nusikalstamų veikų nuosavybei kataloge yra vienos iš pavojingiausių. Todėl šių nusikalstamų veikų analizė, kad ir kokių aspektu jos būtų analizuojamos, yra prasminga ir reikšminga užtikrinant tinkamą žmogaus ir visuomenės apsaugą.

Iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje nėra išsamių darbų analizuojančių turto prievartavimo ir plėšimo sudėtis, jų panašumus, skirtumus bei atirbojimo problemas. O. Fedosiuk monografijoje „Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas“ išsamiai analizuota tik turto prievartavimo sudėtis. Tačiau būtent apie analizuojamų sudėčių palyginimo aktualumą liudija tai, jog neretai, ne vien Lietuvos teisės mokslininkų darbuose, bet ir užsienio teisės doktrinoje, kalbant apie turto prievartavimo sudėtį, neapsieinama be jos palyginimo (kad ir trumpo) su plėšimo sudėtimi. Tai leidžia manyti, jog turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių palyginimas yra aktualus ir vertas dėmesio, nors ligi šiol jam nebuvo skiriamas deramas dėmesys.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių požymių panašumus bei skirtumus, aptariant probleminius šių veikų atirbojimo klausimus.

Darbo objektas – konkrečios Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintos turto prievartavimo ir plėšimo sudėtys. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą darbo tikslą, keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti turto prievartavimo ir plėšimo sampratas, aptariant ir jų istorinę raidą.
2. Išanalizuoti turto prievartavimo ir plėšimo objektyviusius ir subjektyviusius požymius, atskleidžiant jų panašumus bei skirtumus.
3. Atskleisti turto prievartavimą iš plėšimą kvalifikuojančių požymių turinį bei juos palyginti.
4. Palyginti turto prievartavimo ir plėšimo sudėtis su kai kurių Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintomis šių nusikalstamų veikų sudėtimis.

5. Išnagrinėti naujausią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką plėšimo bei turto prievartavimo bylose.

Atsižvelgiant į iškeltus uždavinius, pasirinkta darbo struktūra. Pirmojoje dalyje trumpai aptariama turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių istorinė raida Europoje bei Lietuvoje. Antrojoje darbo dalyje analizuojami ir lyginami atskiri minėtų sudėčių objektyvieji ir subjektyvieji požymiai. Trečiojoje darbo dalyje aptariami turto prievartavimą ir plėšimą kvalifikuojantys požymiai, jų panašumai bei skirtumai, iliustruojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką.

Darbo tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti naudojami lyginamasis, loginis, sisteminis, lingvistinis bei istorinis metodai. Pasitelkus lyginamąjį metodą pirmiausia analizuojamos ir tarpusavyje lyginamos temoje aptariamos nusikalstamų veikų sudėtys, jų požymiai. Taip pat lyginamuoju bei istoriniu analizės metodais nagrinėjant turto prievartavimo bei plėšimo sudėčių raidą bei ypatumus užsienio valstybėse, geriau suvokiama šių reiškinių esmė. Paminėtina, jog bet kokio teisės akto nagrinėjimas neapsieina be lingvistinės analizės, o pasitelkiant sisteminį tyrimo metodą bei nagrinėjant normų vietą baudžiamajame įstatyme, geriau suprantami atskiri sudėties požymiai, veikų pavojingumas.

Temai atskleisti pirmiausia analizuojami norminiai teisės aktai, t.y. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, taip pat kiti šiai temai aktualūs įstatymai. Taip pat remiamasi teisės mokslininkų darbais. Didžiausias dėmesys skiriamas Lietuvos teisės doktrinai, kadangi darbo tikslas – išanalizuoti Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtintas turto prievartavimo ir plėšimo sudėtis. Pagrindinė literatūra: Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (bendrosios ir specialiosios dalių), O. Fedosiuk monografija „Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas“. Taip pat remiamasi rusų teisininkų darbais, tai yra Baudžiamosios teisės specialiosios dalies vadovėliais bei Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso komentarais.

Turto prievartavimo ir plėšimo sampratos bei jų istorinė raida

Prieš nagrinėjant šiuo metu galiojančiame baudžiamajame įstatyme įtvirtintas turto prievartavimo bei plėšimo sudėtis, tikslinga trumpai apžvelgti šių nusikalstamų veikų sampratų raidą.

Turto prievartavimo ištakų ieškoti reiktų jau senovės Romos teisėje. Čia aptinkama sąvoka *metus*, reiškianti grasinimą, baime⁴. „Pretorius Oktavijus 80 m. pr. Kr. nustatė, kad išgavęs daiktą grasinimais asmuo atsako pagal *actio quod metus causa*, taip pat *in quadruplum*. Taigi galiojo bendrasis principas, kad toks daikto įgijimo būdas yra neteisėtas. Sąlyga pateikti ieškinį buvo daikto įgijimas prievarta ar sukeltiant baime, jeigu dėl tokių veikslių atsiradusi žala“⁵. Buvo nustatyta, jog „nusikalsta tas, kas grasinimais priverčia kitą žmogų daryti teisinį ar materialinį veikslių. Grasinimas galėjo būti nukreiptas į gyvybę, kūno neliečiamybę, laisvę ir ne tik paties nukentėjusiojo, bet ir jo vaikų“⁶.

Imperatoriškuoju laikotarpiu atsirado *concessio* sąvoka. Ji apėmė turto prievartavimą apsimitant valdininku ir turto prievartavimą grasinant iškelti oficialų kaltinimą⁷.

Plėšimas romėnų teisėje buvo vertinamas kaip kvalifikuota vagystė: „*Rapina* (plėšimas) – tai kvalifikuota vagystė, kai daiktą prievarta dažniausiai paima organizuota grupė. Iš pradžių *ius civile* jo neišskyrė iš *furtum* [vagystė]“⁸. Savarankiška plėšimo sąvoka atsirado germanų teisėje. „Viduramžių Vokietijos teisė aiškiai skyrė atvirą svetimo turto pagrobimą – plėšimą nuo vagystės“⁹. Tačiau ilgą laiką buvo diskutuojama dėl to, ar plėšimas laikytinas savarankiška nusikalstama veika, ar tam tikra

⁴ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P.42.

⁵ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1999. P. 257 – 262

⁶ F Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P.42.

⁷ *Ibid.* P.43.

⁸ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1999. P. 257

⁹ Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 45.

vagystės rūšimi, taip pat dėl plėšimo objekto: ar šia veika kėsinama į nuosavybę, ar į asmenį, visuomenės saugumą¹⁰. Tuo tarpu viduramžių teisėje, - tiek senojoje germanų teisėje, tiek Karolinoje, turto prievartavimo sąvoka neegzistavo.

Kalbant apie Lietuvą, nusikaltimai nuosavybei aptinkami jau XIV a. „Viename iš Lietuvos feodalinės teisės šaltinių – Pamedės teisyne (1340 m.), be kitų klausimų buvo reglamentuojami ir nusikaltimai nuosavybei. Pagrindinis dėmesys jame buvo skiriamas trimis nusikaltimų rūšims: vagystėms, plėšimams ir turto sužalojimams“¹¹.

„Kazimiero teisyne baudžiamosios normos apima vien turtinius nusikaltimus: vagystę, savavališką miško kirtimą ir turto atėmimą užpuolant. <...>Kazimiero teisyne užfiksuoti miško savavališkas kirtimas ir turto atiminėjimas užpuolant (21 str.) nepriskirtini nei prie plėšimo tikraja to žodžio prasme, nei prie atvirosios vagystės, nors ir turi išorinius šių nusikaltimų požymius.“¹² Atsakomybė už tam tikrus turtinius nusikaltimus buvo numatyta ir Lietuvos statutuose.

Literatūroje nurodoma, jog šiuolaikinių turto prievartavimo, taip pat ir plėšimo sąvokų formavimasis siejamas su XIX a. pradžia¹³.

1810 m. Prancūzijos baudžiamajame kodekse¹⁴ nebuvo savarankiškos plėšimo sudėties, tačiau plėšimo požymiai, tokie kaip smurtas, ginklo panaudojimas, numatyti, kaip vagystę kvalifikuojantys. Turto prievartavimas aprašytas kaip „parašo, dokumento, akto skolos rašto arba kokio nors popieriaus, suteikiančio arba panaikinančio turtines teises ir pareigas, gavimas jėga (*force*), smurtu (*violence*) arba prievarta (*contrainte*)“¹⁵. Taigi turto prievartavimu kaltininko tikslas turėjo būti ne gauti konkretų turtą, o įgyti ar panaikinti turtinę teisę ar pareigą. Tuo tarpu plėšimo, t.y. kvalifikuotos vagystės atveju, kėsinama į daiktus.

Vokietijos teisės doktrinoje turto prievartavimas iš pradžių buvo suprantamas kaip vertimas perduoti daiktą naudojant grasinimus. Nuo plėšimo turto

¹⁰Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 360.

¹¹*Ibid* P. 328

¹²Teisės bruožai Lietuvoje, XV-XIX a. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Mintis, 1980. P. 14:

¹³ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002 P. 43, taip pat Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, P. 372.

¹⁴1810 m. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] <http://www.napoleon-series.org/research/government/france/penalcode/c_penalcode3b.html> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]

¹⁵ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 44

prievartavimas buvo atskiriamas pagal veikos padarymo būdą, t.y. plėšimo atveju turėjo būti panaudotas fizinis smurtas ir turtas atimtas, o turto prievartavimo atveju grasinimais turėjo būti palaužta nukentėjusiojo valia ir šis daiktą perduodavo pats. Tačiau tokia samprata buvo kritikuojama, todėl vėliau jos atsisakyta. XIX a. antroje pusėje turto prievartavimas jau buvo suprantamas ne vien kaip vertimas perduoti materialų daiktą, bet kaip „vertimas suteikti bet kokią turtinę naudą“¹⁶. Šios nusikalstamos veikos dalykas buvo suprantamas plačiai, prievartaujant turtą galėjo būti siekiama tiek užvaldyti daiktą, tiek įgyti turtinę teisę ar gauti kitokią turtinę naudą. Skirtumą nuo plėšimo sudėties vokiečių teoretikai aiškino per tai, kada kaltininkas ketina realizuoti grasinimą. Turto prievartavimo, priešingai nei plėšimo, atveju grasinimas yra nukreiptas į ateitį. Vėliau įsivyravo nuomonė, jog esminis skirtumas tarp plėšimo ir turto prievartavimo yra tai, jog plėšimas „yra nukreiptas į konkrečiau daiktų (pinigų) užvaldymą, tuo tarpu prievartavimas – prieš turtines teises apskritai“¹⁷.

1903 m. priimtas Rusijos baudžiamasis statutas pakeitė iki tol galiojusį 1845 m. Rusijos imperijos bausmių statutą. Pagal 1903 m. Rusijos baudžiamąjį statutą už turto prievartavimą atsakydavo asmuo, kaltas privertęs, su tikslu gauti sau ar kitam asmeniui turtinę naudą, perleisti teisę į turtą ar sudaryti nenaudingą turtinį sandorį, padarydamas kūno sužalojimą, panaudodamas prievartą prieš asmenį ar grasindamas tai padaryti.

Šantažas pagal aptariamą baudžiamąjį statutą buvo vertimas, su tikslu gauti turtinę naudą sau ar kitam asmeniui, perduoti turtą, perleisti turtinę teisę ar sudaryti nenaudingą turtinį sandorį, grasinant paviėšinti tikrą ar išgalvotą informaciją: žeminančią nukentėjusįjį ar jo šeimos narį (net jei šis ir miręs); apie nukentėjusiojo ar jo šeimos nario (nors ir mirusio) veiksmus, kurie baustini kaip sunkus nusikaltimas ar nusikaltimas; apie aplinkybes, pakenksiančias nukentėjusiojo prekybiniam kreditui.

Už plėšimą atsakydavo asmuo, kaltas pagrobęs kilnojamąjį turtą su tikslu jį pasisavinti, padarydamas [nukentėjusiajam] kūno sužalojimą, atimdamas [jam] sąmonę, panaudodamas prievartą prieš asmenį ar grasindamas šiais veiksmais.¹⁸

¹⁶ *Ibid.* P. 45

¹⁷ *Ibid.* P. 46

¹⁸ Уголовное уложение. Санкт-Петербург: Сенатская типография. 1903.

Analizuojant 1903 m. Rusijos baudžiamajame statute įtvirtintas turto prievartavimo ir plėšimo sudėtis, atkreiptinas dėmesys jog abiejų šių veikų padarymo būdas iš esmės sutampa. Tai yra alternatyvūs veiksmai: kūno sužalojimo padarymas, prievarta prieš asmenį ar grasinimas šiais veiksmais. Plėšimas nuo turto prievartavimo buvo atribotas pagal nusikalstamos veikos dalyką. Tai yra, plėšimu kaltininkas galėjo kėsintis tik į kilnojamąjį turtą, tuo tarpu turto prievartavimu tais pačiais veiksmais siekiama gauti turtinę teisę ar priversti nukentėjusį sudaryti jam nenaudingą turtinį sandorį. Minėtina, kad plėšimas taip pat galėjo būti padaromas ir atimant nukentėjusiajam sąmonę, o turto prievartavimo sudėtyje šio požymio nėra. Tai suprantama, nes turto prievartavimo atveju kaltininkui siekiant realizuoti nusikalstamą ketinimą yra būtini taip pat ir nukentėjusiojo tam tikri veiksmai, kurių jis objektyviai negalėtų padaryti būdamas be sąmonės. Kalbant apie šantažą, kėsinimosi dalykas apima tiek kilnojamąjį turtą, tiek turtines teises ar kitokią turtinę naudą. Esminis šios veikos skirtumas nuo plėšimo ir turto prievartavimo yra jos padarymo būdas: tai grasinimai paviėšinti tam tikrą informaciją.

Lietuvos Respublikai 1918 m. vasario 16 d. tapus nepriklausoma, buvo nuspręsta palikti galioti jau aptartą 1903 m. Rusijos baudžiamąjį statutą. Šis statutas buvo taikomas visoje Lietuvos teritorijoje, išskyrus Klaipėdos kraštą. Palikus galioti minėtą Baudžiamąjį statutą, iš jo buvo pašalintos Lietuvos Konstitucijai prieštaravusios nuostatos, taip pat pakeistos kai kurios bausmių rūšys¹⁹. Taigi iš šio statuto Lietuva perėmė plėšimo, turto prievartavimo ir šantažo sudėtis.

Po 1940 m. okupacijos, sovietų valdžia Lietuvoje įvedė 1926 m. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą²⁰ (toliau – ir RTFSR BK). Šiame kodekse atsakomybė už turto prievartavimą ir šantažą buvo numatyta vienoje sudėtyje. Turto prievartavimu buvo laikomas reikalavimas perduoti kokią nors turtinę naudą ar teisę į turtą ar atlikti kokius nors turtinius veiksmus, sukeliant nukentėjusiajam baimę, kad bus pavartota prievarta, paskelbta gėdinga informacija apie nukentėjusį ar bus sugadintas jo turtas. O. Fedosiuk atkreipia dėmesį, jog šioje sudėtyje panaudotas baimės požymis (*под страхом*) tiksliai atskleidžia psichinės prievartos esmę²¹.

¹⁹ Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais: mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 1996. P. 7 – 8.

²⁰ Уголовный кодекс РСФСР редакции 1926 года. [interaktyvus] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241189>> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]

Plėšimas 1926 m. RTFSR BK aprašomas kaip atviras, su tikslu užvaldyti svetimą turtą, asmens užpuolimas, panaudojant smurtą, pavojingą asmens sveikatai ir gyvybei. Kvalifikuojantys požymiai – pakartotinumumas bei sunkus nukentėjusiojo sužalojimas ar nukentėjusiojo mirtis.

Turto prievartavimas nuo plėšimo pagal analizuojamą Rusijos Federacijos baudžiamąjį kodeksą skirtinas pagal objektyviosios pusės požymį – veikos padarymo būdą. Atkreiptinas dėmesys, jog turto prievartavimas padaromas panaudojant psichinę prievartą, tuo tarpu plėšimas susijęs su asmens užpuolimu, taigi smurto panaudojimas yra būtinas plėšimo požymis.

1961 m. priimta Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse²² nusikaltimai nuosavybei buvo skiriami į dvi grupes: nusikaltimai socialistinei nuosavybei bei nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei. Plėšimu, tiek visuomeninio ar valstybinio, tiek asmeninio piliečių turto, buvo laikomas užpuolimas, turint tikslą užvaldyti turtą (valstybinį ar visuomeninį arba asmeninį piliečių, priklausomai nuo sudėties), susijęs su smurtu, pavojingu nukentėjusiojo gyvybei ar sveikatai, arba su grasinimu pavartoti tokį smurtą. Kvalifikuojantys požymiai tiek valstybinio turto, tiek piliečių turto plėšimo atvejais buvo siejami su recidyvu, veikos padarymu grupės susitarusių asmenų (bendrininkaujant), banditizmu. Valstybinio turto plėšimo atveju kvalifikuojančiu požymiu taip pat buvo stambus mastas.

Kalbant apie turto prievartavimą, taip pat buvo numatyta atsakomybė ir už valstybinio ar visuomeninio turto prievartavimą, tiek už asmeninio piliečių turto prievartavimą. Asmeninio piliečių turto prievartavimo buvo laikomas reikalavimas perduoti asmeninį piliečių turtą arba suteikti turtinę naudą, susijęs su grasinimu ateityje pavartoti smurtą, arba pagarsinti žinias, žeminančias nukentėjusiojo ar jam artimų asmenų garbę, arba sunaikinti turtą. Valstybinio ar visuomeninio turto prievartavimo atveju kaltininko reikalavimas galėjo būti nukreiptas į turtą ar teisę į turtą.

Lyginant šias sudėtis, pastebėtina, jog plėšimo atveju nusikaltimo dalykas nurodytas tik turtas, tuo tarpu prievartavimo atveju – turtas, taip pat turtinė nauda ar teisė į turtą. Taigi darytina išvada, jog nors sovietiniu laikotarpiu turtiniai santykiai nebuvo itin

²¹Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 48.

²²Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vyriausybės žinios, 1961, Nr.: 18-148

išplėtoti, visgi buvo pripažįstama, jog prievartavimo dalykas yra platesnis. Taip pat pastebėtina tai, jog plėšimas buvo siejamas su užpuolimu, kurio metu panaudojamas smurtas siekiant užvaldyti turtą, arba grasinama jį tuoj pat panaudoti. Tuo tarpu prievartavimo sudėtyje kalbama apie reikalavimą perduoti turtą, o smurto panaudojimas ar grasinimas siejamas su ateitimi.

Taigi galima teigti, jog turto prievartavimas ir plėšimas buvo atribojami pagal kėsinimosi dalyką bei smurto panaudojimo ar grasinimo santykį su laiku.

1994 m. liepos 19 d. įstatymu Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“²³, be kita ko, buvo padaryti ir svarbūs pakeitimai atsakomybės dėl nusikaltimų nuosavybei reguliavimo srityje. Baudžiamasis įstatymas buvo papildytas nauju dvyliktoju skirsniu, skirtu būtent atsakomybei už nusikaltimus nuosavybei, kuriame jau buvo panaikinta baudžiamosios atsakomybės diferenciacija priklausomai nuo to, ar grobiamas turtas yra valstybinis, ar asmeninis.

Paminėtina ir tai, jog pakeitimai palietė ne vien nusikaltimų dalyką. Antai plėšimo sudėtis buvo formuluojama kaip svetimo turto užvaldymas panaudojant fizinį smurtą arba grasinant tuoj pat jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Į plėšimo sudėtį įtrauktas naujas požymis: atėmimas nukentėjusiajam galimybės priešintis.

Tas pats pasakytina ir apie turto prievartavimo sudėtį. Po aptariamų pakeitimų turto prievartavimu buvo laikomas atviras, užmaskuotas paslaugų siūlymu ar kitokia forma pridengtas reikalavimas perduoti turtą, teisę į turtą arba padaryti kitus turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti, tiesiogiai arba užuominomis grasinant panaudoti fizinį smurtą prieš nukentėjusįjį ar jo artimuosius, sunaikinti ar sugadinti jų turtą ar kitaip šantažuojant. Atkreiptinas dėmesys, jog sudėtyje daug išsamiau buvo aprašyti turto prievartavimo būdai. Manytina, jog būtent tokia, išsamesnė turto prievartavimo formuluoatė buvo nulemta spartaus ekonominių ir socialinių santykių plėtojimosi po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Kaip pažymi Baudžiamosios teisės vadovėlio autoriai, minėtu laikotarpiu, „kartu su turtingesnių gyventojų sluoksniu

²³ Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo Valstybės žinios, 1994-08-05, Nr. 60-1182

atsiradimu, tarp nusikaltėlių „populiarus“ tapo turto prievartavimas²⁴. Kaip kvalifikuojantys turto prievartavimo požymiai buvo nurodyti bendrininkavimas, didelė žala, teistumas, taip pat fizinio smurto panaudojimas ar turto sugadinimas. Kalbant apie smurto panaudojimą prievartaujant turta, keltinas šios nusikalstamos veikos atribojimo nuo plėšimo klausimas.

1961 m. priimtas baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais galiojo iki 2003 m. gegužės 1 d., kada įsigaliojo naujasis 2000 m. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas²⁵ (toliau – ir LR BK).

Į naująjį LR BK be pakeitimų buvo perkelta pagrindinė plėšimo sudėtis. Kalbant apie kvalifikuojančius plėšimo požymius, buvo atsisakyta pakartotinumų, sunkaus kūno sužalojimo kaip kvalifikuojančių požymių. Taip pat originalioje naujojo baudžiamojo kodekso redakcijoje iš kvalifikuojančių požymių pašalintas bendrininkavimas, tačiau pažymėtina, kad jau 2003 metais, netrukus po naujojo LR BK įsigaliojimo, buvo padarytas 180 str., nustatančio atsakomybę už plėšimą, papildymas, kuriuose numatytas naujas kvalifikuojantis požymis – dalyvavimas organizuotoje grupėje.

Kalbant apie turto prievartavimo sudėtį naujajame LR BK, ji buvo suformuluota labiau apibendrintai. Kvalifikuojantys požymiai numatyti fizinio smurto panaudojimas, asmens laisvės suvaržymas, turto sugadinimas ar sunaikinimas, taip pat didelės vertės turto prievartavimas. Pažymėtina, jog taip pat kaip ir plėšimo sudėtyje, iš pradžių įstatymų leidėjas nenumatė bendrininkavimo kaip kvalifikuojančio požymio, tačiau minėtais 2003 metais padarytais pakeitimais taip pat ir į turto prievartavimo kvalifikuotą sudėtį įtrauktas požymis – dalyvavimas organizuotoje grupėje.

Apibendrinant pastebėtina, jog turto prievartavimo ir plėšimo šiuolaikinių sampratų formavimosi pradžia sietina su XIX a. teisėkūra bei teisės doktrina. Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas, susijęs su baudžiamąja atsakomybe už turto prievartavimą bei plėšimą įvairiais istorijos laikotarpiais buvo glaudžiai susijęs su Rusijos teisėkūra, kartu ir teisės doktrina. Taip pat ir nepriklausomos Lietuvos įstatymų leidėjas

²⁴ Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 372

²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741

neatsisakė istoriškai susiformavusių ir įsitvirtinusių aptariamų nusikalstamų veiku
sudėčių, o jas tik pakeitė ir pritaikė besikeičiančio visuomeninio gyvenimo realijoms.

Turto prievartavimo ir plėšimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių panašumai ir skirtumai

Objektas

Baudžiamoji atsakomybė tiek už plėšimą, tiek už turto prievartavimą numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“. Pažvelgus į Baudžiamojo kodekso sistemą, galima pastebėti, jog vienas iš kodekso sistemos formavimo kriterijų yra rūšinis nusikalstamų veikų objektas. Tai yra viename skyriuje aprašomos veikos, turinčios bendrą rūšinį objektą. Iš to darytina išvada, jog tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo rūšinis objektas sutampa – tai yra nuosavybė, turtinės teisės bei turtiniai interesai.

Lietuvos civilinės teisės specialistai nuosavybės teisę apibrėžia kaip asmens teisę „savo nuožiūra, bet nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti daiktą bei juo disponuoti“²⁶. Nuosavybės teisė yra viena iš daiktinių teisių. Į jos turinį nepatenka prievoliniai ar kiti turtiniai teisiniai santykiai. Todėl suprantama, kodėl rūšinis analizuojamų veikų objektas apibrėžiamas ne vien kaip nuosavybė, o ir kaip turtinės teisės bei turtiniai interesai. Tokiu būdu išvengiama civilinės ir baudžiamosios teisės sąvokų neatitikimo.

Nusikalstamų veikų klasifikavimas ir baudžiamųjų įstatymų sistemos kūrimas objekto pagrindu yra būdingas daugeliui Europos valstybių²⁷. Antai Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse²⁸, kuriame, kaip ir LR BK, nusikalstamos veikos klasifikuojamos remiantis rūšiniu objektu, baudžiamoji atsakomybė už turto prievartavimą ir plėšimą numatyta skyriuje „Nusikaltimai nuosavybei“. Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse²⁹ (toliau – ir RF BK), kurio sistema ir struktūra taip

²⁶P. Vitkevičius, S. Vėlyvis, V. Mikelėnas, A. Vileita, V. Staskonis, A. Taminskas, P. Rasimavičius. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vija, 1997. P. 232

²⁷ Крылова Н. Е. Серебrenникова А. В. Уголовное право зарубежных стран (Англии США Франции Германии). Москва: Зерцало. 1998. P. 200.

²⁸ Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]

anglų k.: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf>>,

latvių k.: <<http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966>> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]

²⁹ Уголовный кодекс Российской Федерации (УК РФ) от 13.06.1996 N 63-ФЗ [interaktyvus] <<http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]

pat yra artima LR BK, plėšimas ir turto prievartavimas yra skyriuje „Nusikaltimai prieš nuosavybę“. Rusų literatūroje nurodoma, jog rūšinis minėtame skyriuje esančių nusikalstamų veikų objektas yra nuosavybė, kuri suprantama kaip visuma visuomeninių santykių, atsirandančių materialinių vertybių, skirtų individualiems, kolektyviniams ar gamybiniais poreikiams tenkinti, paskirstymo sferoje³⁰. O. Fedosiuk, kalbėdamas apie turto prievartavimą pažymi, jog „terminas „nuosavybė“ nepakankamai išsamiai atskleidžia tikrąjį šio nusikaltimo objektą. <...> Daug platesnė už nuosavybės santykius yra prievolių turtinių santykių sfera“³¹. Negalima nesutikti su šia nuomone. Plėšimo rūšinis objektas galėtų būti vien nuosavybės teisiniai santykiai, tačiau akivaizdu, turto prievartavimo atveju toks vertinimas būtų per siauras.

Kalbant apie tiesioginį nagrinėjamų nusikalstamų veikų objektą, atkreiptinas dėmesys, jog abiem nusikalstamom veikom kėsinamasi į du objektus: pagrindinį ir papildomą.

Plėšimo pagrindinis objektas yra visų rūšių nuosavybė. Kaip ir vagystės atveju, plėšimu galima kėsintis tiek į privačią nuosavybę, tiek į viešąją ar mišrią. Veikos kvalifikavimui nuosavybės forma ir rūšis neturi reikšmės³². Turto prievartavimo atveju tiesioginis kėsinimosi objektas yra platesnis. Jis apima ne tik konkrečią nuosavybę, tačiau ir tam tikras daiktines, prievolinių, nuosavybės teises bei turtinius interesus³³. Kitaip tariant, „kėsinimosi objektu gali būti bet kokios turtinės teisės ir interesai“³⁴.

Darytina išvada, jog plėšimo tiesioginis pagrindinis objektas apibrėžiamas gerokai siauriau ir konkrečiau, lyginant su turto prievartavimu.

Rusijos teisės literatūroje yra teigiama, jog nusikalstamų veikų prieš nuosavybę dalyku yra ta konkreti nuosavybė, kuri pagrobama, eksploatuojama,

³⁰Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало.2002. P. 387.

³¹ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. – Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 65.

³²Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 280.

³³ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 321.

³⁴Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. – Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 68

sunaikinama ar kitaip neteisėtai paveikiama, kai toks poveikis griauna egzistuojančius su ta nuosavybe susijusius teisinius santykius³⁵.

Kaip teigia Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies komentaro autoriai, plėšimo ir vagystės dalykas sutampa³⁶, tai yra konkretus turtas. Civilinio kodekso komentaro autoriai nurodo, jog „sąvoka ‚turtas‘ reiškia daiktus, turtines teises ir turtines pareigas, pinigus“³⁷. Tokia turto samprata apima ne tik materialius daiktus, bet taip pat ir nematerialius nuosavybės teisės objektus. Paminėtina, jog teisės moksle žinoma ir dar platesnė turto sąvoka, pagal kurią „turtas – tai pinigais įkainojamų materialijų ir nematerialijų vertybių visuma, taip pat galimas gauti pelnas“³⁸.

Pažymėtina, jog baudžiamojoje teisėje vyrauja siauresnė turto samprata, nei civilinėje teisėje. Rusų teisės mokslininkai skiria tokius turto požymius:

1. Fizinis – tai materialūs, fizinius parametrus turintys daiktai;
2. Ekonominis – šie daiktai turi vertę;
3. Juridinis – teisiškai daiktai priklauso kitam asmeniui, ne kaltininkui.³⁹

Taigi remiantis pirmuoju kriterijumi, plėšimo dalyku negali būti idėjos, informacija ar panašūs nematerialūs dalykai⁴⁰. Kalbant apie fizinį turto kriterijų paminėtina ir tai, jog turtu laikytini tik kilnojami daiktai. Antai LR BK komentare nurodoma, jog vagystės (kaip minėta, vagystės ir plėšimo dalykas sutampa) dalyku gali būti „daiktai, kuriuos galima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės“⁴¹.

Antrasis – ekonominis, - požymis suponuoja tai, kad dalyku gali būti tik tam tikrą piniginę vertę turintys daiktai. Plėšimo dalyku gali būti ir tokie daiktai, kurie patys savaime neturi didelės vertės, tačiau suteikia teisę į tam tikrą vertę. Tai yra

³⁵ Полный курс уголовного права: т. III. Под ред. А.И.Коробеева. Санкт Петербург: Юридический Центр Пресс, 2008. P. 41.

³⁶ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 307.

³⁷ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P.213.

³⁸ Sinkevičius E., Fedosiukas O. Turto problema baudžiamojoje teisėje// Justitia. 1999. Nr. 5-6.

³⁹ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рарога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. P. 89.

⁴⁰ Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало.2002. P. 410

⁴¹ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 281.

pavyzdžiui, transporto bilietai (išskyrus vardinius), teatro ar renginių abonementai, pašto ženklai ir pan⁴².

Aptartini atvejai, kai plėšimo metu yra pagrobiami daiktai, kurie arba visai neturi ekonominės vertės arba ši vertė yra labai maža, tačiau tie daiktai yra itin reikšmingi nukentėjusiajam. O. Fedosiuk, kalbėdamas apie turtą, nurodo, jog būtent vertė yra kriterijus, leidžiantis „atriboti turtinius daiktus, teises, pareigas ir interesus nuo asmeninių neturtinių“⁴³. Autorius teigia, jog turto prievartavimo dalyku negali būti daiktai, turintys tik asmeninę, bet ne objektyvią pinigais išreiškiamą vertę. Ši teiginį galima pritaikyti ir kalbant apie turtą kaip plėšimo dalyką, nes LR BK įtvirtintose minėtų nusikalstamų veikų sudėtyse vartojama ta pati turto sąvoka. Reikia sutikti, jog tiek nagrinėjami plėšimas bei turto prievartavimas, tiek ir kitos nusikalstamos veikos, numatytos LR BK XXVIII skyriuje, yra nukreiptos į turtinius teisinius santykius. Todėl reikia sutikti, jog ekonominės vertės neturintys daiktai negali būti šių veikų dalyku. Tačiau toks reguliavimas nereiškia, jog asmuo, pagrobęs asmeninę vertę turinį daiktą, neatsakys už savo poelgį. Tik šiuo atveju nukentėjusysis savo pažeistą teisę turėtų ginti civilinio proceso tvarka.

Visuotinai sutinkama, jog plėšimo dalyku negali būti daiktai, išimti iš civilinės apyvartos. Už tokių daiktų pagrobimą atsakomybę kyla pagal atitinkamus LR BK straipsnius, nustatančius atsakomybę už neteisėtą tokių objektų igijimą (pavyzdžiui, LR BK 259 str.). Kalbant apie turto prievartavimą, minėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-395/2010. Šioje byloje teismas atkreipė dėmesį, jog LR BK nėra specialių normų, nustatančių atsakomybę už turto, išimto iš civilinės apyvartos prievartavimą. Taip pat nėra įtvirtinta ir tokios baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės. Dėl to Teismas pasisakė, jog nepaisant to, jog prievartaujamas turtas išimtas iš civilinės apyvartos, veika turi būti kvalifikuojama kaip turto prievartavimas.⁴⁴ Visgi reikia atkreipti dėmesį, jog LR BK nustato atsakomybę už tam tikrų daiktų, išimtų iš civilinės apyvartos igijimą, laikymą, disponavimą, siuntimą, pervežimą (pavyzdžiui, LR BK 253 str.). Taigi iš civilinės apyvartos išimtų daiktų prievartavimas, priklausomai nuo

⁴²Лопашенко Н. А., преступления в сфере экономики. Авторский комментарий к уголовному закону. Волтерс Клувер, 2006. P. 42.

⁴³ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. – Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 70

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-395/2010

to, ar nukentėjusysis įvykdė reikalavimą, ar ne, turėtų būti vertinamas atitinkamai kaip baigtas šių draudžiamų daiktų įgijimas arba kaip pasikėsinimas juos įgyti. Be to, yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ar psichotropinių medžiagų prievartavimą (LR BK 263 str.). Ši norma vertintina kaip specialioji turto prievartavimo sudėties atžvilgiu. Taip pat manytina, jog negalima skirtingai traktuoti iš civilinės apyvartos išimtų daiktų plėšimo ir turto prievartavimo atvejais. Visgi manyčiau, jog tais atvejais, kai plėšimo ar turto prievartavimo dalyku yra patys iš civilinės apyvartos išimti daiktai (ne už juos gautos pajamos), baudžiamoji atsakomybė už šias veikas negalima, o kaltieji asmenys turėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal kitus minėtus LR BK straipsnius.

Gali taip pat kilti klausimų, kaip vertinti atvejus, kai pagrobiami neteisėtai būdais įgyti daiktai, tai yra vertybės, įgytos, pavyzdžiui, iš kontrabandos, superkant vogtus daiktus ar iš neteisėtai gautų pajamų. Rusų literatūroje teigiama, jog tokie atvejai vertintini kaip nusikaltimai, tačiau kaltininko patraukimas baudžiamojon atsakomybėn nereiškia, kad valstybė imasi ginti asmenį, kuris neteisėtai įgijo turtą, tapusį plėšimo dalyku. Turto grobimas pats savaime pažeidžia visiems savininkams garantuojamas turto realizavimo sąlygas⁴⁵. Lyginant tokius atvejus su iš civilinės apyvartos išimtų daiktų grobimu ar prievartavimu, skirtumas yra tas, kad civilinėje apyvartoje nesantys daiktai negali būti nuosavybės teisės objektais (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁴⁶ 1.97 str.). Tuo tarpu kalbant apie iš civilinės apyvartos neišimtus daiktus, nėra skirtumo, ar daiktas pagrobiamas iš savininko tiesiogiai, ar iš kito asmens, teisėtai ar neteisėtai valdančio ar naudojančio tą daiktą. Bet kuriuo atveju kaltininkui tas daiktas bus svetimas, t.y. atitiks juridinį dalyko kriterijų. Jei nelaikysime nusikaltimo dalyku neteisėtai įgyto turto, kaltininkas, tokį turtą užvaldęs, liks nepagrįstai nenubaustas, o nukentėjusiajam nebus atlyginta žala.

Priešingai nei plėšimo atveju, nėra lengva apibūdinti turto prievartavimo dalyką.

Turto prievartavimo, kaip ir plėšimo dalyku, gali būti jau aptartas turtas. Tačiau turto prievartavimo subjektas taip pat gali reikalauti suteikti turtinę teisę ar atleisti

⁴⁵Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало.2002. Р. 388.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

nuo turtinės pareigos arba atlikti kitokius turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Taigi darytina išvada, jog turto prievartavimu kėsintis galima ne tik į materialaus pasaulio objektus, tačiau ir į nematerialius dalykus, tokius kaip turtinės teisės, dėl to komplikuojasi turto prievartavimo dalyko įvardijimas.

Reiktų pasakyti, jog teisės moksle sutinkamos dvi pozicijos dėl nusikalstamos veikos dalyko apskritai. Dalis mokslininkų teigia, kad kiekviena veika turi dalyką. Laikantis šios nuomonės neišvengiamai tenka pripažinti, jog nusikalstamos veikos dalyku gali būti tiek materialūs daiktai, tiek ir nematerialūs dalykai. Kita nuomonė yra tokia, kad nusikalstamos veikos dalykas visada yra materialus, o jei veika pasikėsinama į nematerialų objektą, manytina, jog tokia veika dalyko išvis neturi. Būtent antrąją nuomonę palaiko ir Baudžiamosios teisės bendrosios dalies vadovėlio autoriai, teigdami, jog „Nusikaltimo dalykas – tai konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuose veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė“⁴⁷. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog žala teisiniams gėriams gali būti padaroma taip pat pasikėsinus ir į nematerialius dalykus, o siekiant įvertinti tokios žalos mastą, neišvengiamai reikės įvardinti ir tą nematerialų dalyką, į kurį buvo pasikėsinta. Todėl norėčiau sutikti su pirmąja pozicija, jog kiekviena veika turi turėti dalyką.

Pavyzdžiui, rusų teisininkas S. M. Kočoi teigia, jog dalykas yra būtinas visų nusikaltimų nuosavybei elementas, o nusikalstamų veikų prieš nuosavybę dalyku yra turtas (tiek kilnojamas, tiek nekilnojamas)⁴⁸. Tačiau čia kyla klausimas, kaip reiktų suprasti sąvoką „turtas“? Teiginys bus iš esmės teisingas, jei vadovausimės civilinės teisės pateikiama turto samprata. Tačiau kaip buvo minėta, baudžiamojoje teisėje turtas traktuojamas siauriau, jo sampratai artimesnė yra daiktų samprata civilinėje teisėje. Taigi toks dalyko įvardijimas būtų per siauras. Antai turto prievartavimo sudėtis panašiai formuluojama tiek LR BK, tiek RF BK, kaltininkas gali reikalauti ne tik perleisti turtą ar teisę į turtą, tačiau taip pati ir atlikti kitokius turtinio pobūdžio veiksmus. Tokie veiksmai nebūtinai bus susiję su turto perleidimu.

O. Fedosiouk monografijoje „Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas“ nurodo, jog turto prievartavimo dalykas yra bet kokia turtinė nauda, tačiau kartu pažymi,

⁴⁷ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A; et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis.. Vilnius: Eugrimas, 1996.

⁴⁸ Коchoи С.М. Уголовное право. Общая и Особенная части: Краткий курс. Контракт, Волтерс Клувер, 2010. P. 412.

jog vieningos nuomonės baudžiamosios teisės teorijoje šiuo klausimu nėra. Autorius teigia, jog apibendrintas kaltininko reikalavimo rezultatas yra turtinė nauda, todėl, nepaisant to, jog turtinė nauda nėra materialinė, ji laikytina turto prievartavimo dalyku⁴⁹. Tokią pačią nuomonę randame ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare, kuriame turto prievartavimo dalyku taip pat įvardijama turtinė nauda. Taip pat komentaro autoriai pažymi, jog „turtinių teisių, interesų ir naudos sąvokos turi būti siejamos su jų ekonominiu turiniu, tai yra objektyvia galimybe įvertinti juos pinigais“⁵⁰. Susiejant turtinę naudą su pinigine tos naudos išraiška, ji tarsi materializuojama, tokiu būdu atremiant argumentą, jog nusikalstamos veikos dalyku gali būti tik materialūs daiktai. Vis dėlto, manytina, jog nusikalstamos veikos dalyku reikėtų laikyti ir nematerialius objektus. Tą lemia aplinkybė, jog šiandieniniame pasaulyje nemaža dalis teisinių santykių objektų yra būtent nematerialūs dalykai. Antai pinigai tam tikrais atvejais gali būti materialūs, tačiau tam tikrais atvejais - ne.

Sutinkant, jog nusikalstamos veikos dalyku gali būti nematerialūs dalykai, atkreiptinas dėmesys, jog kiekvienos nusikalstamos veikos, kuria kėsiamasi į nuosavybę, turtines teises bei turtinius interesus, dalyku galima įvardyti turtinę naudą. Dėl to manytina, jog toks dalyko įvardijimas yra pernelyg abstraktus. Reiktų sutikti su kai kurių rusų mokslininkų nuomone, jog, kalbant apie nusikaltimų nuosavybei dalyką apskritai, akivaizdu, jog kai kuriom veikom galima kėsintis ne vien į turta, atitinkantį jau minėtus turto požymius (fizinį, ekonominį, juridinį), tačiau ir į tokius, kurie neturi materialaus pobūdžio. Todėl teigiama, jog nusikaltimų nuosavybei dalyku laikytinas turtas, o taip pat teisės į turta bei kitokio pobūdžio turtiniai veiksmai⁵¹. Tad tikslumo dėlei turto prievartavimo dalyku galima įvardinti turta, turtines teises bei turtinę naudą ar turtinius interesus. Taip suprantant turto prievartavimo dalyką aiškiau atskleidžiama tiek pati šios veikos esmė, tiek ir skirtumas nuo plėšimo dalyko. Turto prievartavimo dalyku gali būti platesnis ratas objektų, tuo tarpu plėšimo dalykas yra siauresnis.

⁴⁹ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. – Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 68-69.

⁵⁰ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 321.

⁵¹ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. P. 89.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas 1996 m. birželio 21 d. nutarime Nr. 43 yra išaiškinęs, jog turto prievartavimo „reikalavimo dalykas yra: a) nukentėjusiajam nuosavybės teise priklausantis, jam patikėtas ar esantis jo žinioje turtas; b) teisė į turtą, kurią įgavęs kaltininkas turės galimybę turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti; c) atlikimas turtinio pobūdžio veiksmų ar susilaikymas nuo jų, kai dėl to kaltininkas neteisėtai gauna turtinę naudą, o nukentėjusysis patiria materialinių nuostolių arba kitaip pažeidžiami jo turtiniai interesai (nedalyvauja aukcione, varžytinėse, priverstas išeiti iš darbo ir pan.)“⁵². Reikia atkreipti dėmesį į tai, jog šis išaiškinimas pateiktas galiojant 1961 m. Lietuvos Respublikos Baudžiamajam kodeksui, o jame turto prievartavimo sudėtis buvo formuluojama kiek kitaip. Vienas iš reikalavimo dalykų buvo teisė į turtą. Tokia formuluotė yra įtvirtinta, pavyzdžiui, Rusijos Federacijos Baudžiamajame kodekse, Latvijos Respublikos Baudžiamajame kodekse. Dabar galiojančiame LR BK vienu iš turto prievartavimo dalykų nurodoma turtinės teisės, o tai yra plačiau nei teisės į turtą.

Analizuojant šio požymio turinį pirmiausia reiktų kalbėti apie daiktines teises. Pasikėsinta į daiktines teises bus tais atvejais, kai, pavyzdžiui, kaltininkas reikalauja perleisti nekilnojamą daiktą. Laikytina, jog jo reikalavimas nukreiptas ne į konkretų turtą, o į nuosavybę kaip turtinę teisę⁵³. Turtinėmis teisėmis taip pat bus prievolinės teisės. Civilinės teisės moksle išskiriami penki prievolių atsiradimo pagrindai: įstatymas, vienašalis sandoris, sutartis, deliktas ir kvazisutartys⁵⁴. Kad ir kokių pagrindu bus atsiradusi prievolinė teisė, turto prievartautojas gali nukreipti savo reikalavimą į tokią teisę. Kaltininkas gali reikalauti tiek perleisti teisę, tiek jos atsisakyti. Pavyzdžiui, reikalavimas grąžinti neapmokėtą vekselį traktuotinas kaip reikalavimas atsisakyti reikalavimo teisės. Prie turtinių teisių taip pat reiktų priskirti ir teises, susijusias su žalos atlyginimu. Pasikėsinti į tokias teises kaltininkas gali, pavyzdžiui, reikalaudamas nesikreipti į teismą dėl žalos priteisimo. Atleidimas nuo turtinės pareigos iš esmės yra tam tikros reikalavimo teisės atsisakymas arba nepasinaudojimas ja. Nepriklausomai nuo

⁵² 1996 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.

⁵³ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 322

⁵⁴ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 69-70.

to, kokius veiksmus kaltininkas reikalauja atlikti dalykas, į kurią nukreipta jo veika, yra turtinė teisė.

Subjektas taip pat gali reikalauti atlikti kitokio pobūdžio turinius veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Teigtina, jog kitokio pobūdžio turtiniai veiksmai turėtų apimti visus atvejus, kai reikalavimu kėsiniama į turto prievartavimo tiesioginį pagrindinį objektą, tačiau tas reikalavimas nėra susijęs nei su konkrečiu turto perdavimu, nei su turtinės teisės perleidimu. Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai pateikia pavyzdinį tokių turtinio pobūdžio veikslių sąrašą. Tai yra, pavyzdžiui, vertimas apmokėti sąskaitas, leisti naudotis patalpomis, suteikti nemokamai paslaugą ar atlikti darbą, nedalyvauti aukcione, neplėsti veiklos arba pasitraukti iš verslo, nepaduoti civilinio ieškinio, atskleisti komercinę paslaptį, perduoti intelektualinės veiklos rezultatą⁵⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie iš išvardytų reikalavimų nėra kitokio pobūdžio turtiniai reikalavimai, o vis dėlto reikalavimai, susiję su turtinėmis teisėmis. Antai reikalavimas leisti neatlygintinai naudotis patalpomis ar kitais daiktais yra reikalavimas suteikti tų patalpų ar daiktų panaudos teisę. Vertimas nepaduoti civilinio ieškinio taip pat tam tikrais atvejais sietinas su nepasinaudojimu reikalavimo teise ar reikalavimo teisės atsisakymu (tai bus tokie atvejai, kai asmuo verčiamas atsisakyti civilinio ieškinio).

Literatūroje nurodoma, jog papildomas plėšimo, taip pat ir turto prievartavimo objektas yra žmogaus sveikata bei laisvė. Šiuo klausimų didesnių diskusijų nėra. Kėsinimasis į asmenį tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo atveju pasireiškia iš esmės taip pat, t.y. panaudojant smurtą ar grasinant smurtu. Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, jog plėšimo objektu nėra asmens gyvybė⁵⁶. Komentaro autoriai remiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimu⁵⁷, kuriame nurodoma, jog tais atvejais, kai plėšimo ar turto prievartavimo metu taip pat padaromas nužudymas, tokia veika kvalifikuojama kaip BK 180 str. ar 181 str. ir 129 str. 2 d. 9 p. sutaptis.

Panašios nuomonės laikosi ir Rusijos teisės mokslininkai. Antai N. Lopašenko nurodo, jog plėšimo objektas taip pat yra ir žmogaus sveikata bei gyvybė,

⁵⁵ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 323

⁵⁶*Ibid.* P. 306.

⁵⁷2004 m. birželio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas nr. 46 “Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. Teismų praktika. 2004. Nr. 21.

tačiau taip pat pateikia Rusijos Federacijos Aukščiausiojo teismo plenumo išaiškinimą, analogišką ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotai praktikai: nužudymas, padarytas plėšimo ar turto prievartavimo metu, vertinamas kaip atitinkamai plėšimo ar turto prievartavimo bei nužudymo sutaptis ir kvalifikuojamas atskirai⁵⁸.

Rusų mokslininkai taip pat nurodo, jog turto prievartavimo objektu gali būti taip pat ir asmens garbė ir orumas⁵⁹. Su šia nuomone reiktų sutikti, nes turto prievartavimas gali būti padaromas ir grasinant paskleisti kompromituojančią informaciją apie nukentėjusį. Tuo tarpu plėšimo sudėtyje tokio elemento nėra, darytina išvada, kad turto prievartavimo papildomas objektas yra platesnis, nei plėšimo.

Lyginant turto prievartavimo ir plėšimo objektą bei dalyką, pirmiausia pasakytina, jog rūšinis abiejų nusikalstamų veikų objektas sutampa. Taip pat abiem veikomis kėsinamasi į pagrindinį ir papildomą tiesioginius objektus, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodo panašūs. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog tiek analizuojant pagrindinį, tiek papildomą objektą, pastebima, jog turto prievartavimo sudėties formuluotė nulemia tai, jog šios veikos ir pagrindinis, ir papildomas objektai savo turiniu yra platesni nei plėšimo. Tas pats pasakytina ir apie dalyką. Plėšimo dalykas sudaro dalį turto prievartavimo dalyko. Šis savo ruožtu yra daug platesnis ir abstraktesnis.

⁵⁸Лопашенко Н. А., Преступления в сфере экономики. Авторский комментарий к уголовному закону. Волтерс Клувер, 2006. Р. 128 – 129.

⁵⁹Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рагога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. Р. 101.

Objektyvioji pusė

Kiekviena nusikalstama veika vienokiu ar kitokiu būdu pasireiškia išorėje, realiame pasaulyje. Doktrinoje nurodoma, jog objektyvią pusę apibūdina tokie požymiai, kaip „veika, padariniai, priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių, veikos padarymo laikas, vieta, būdas, įrankiai, priemonės ir kitos aplinkybės“⁶⁰.

LR BK įtvirtinta turto prievartavimo sudėtis yra formali. Kaip nurodo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „nusikalstama veika yra baigta, kai nukentėjusiajam pareiškiamos neteisėtos turtinės pretenzijos su grasinimo turiniu“⁶¹. Tai reiškia, jog būtinas turto prievartavimo sudėties objektyviosios pusės požymis yra veika, padarinių atsiradimas nėra būtinas baudžiamajai atsakomybei atsirasti. Tuo tarpu plėšimo sudėtis formuluojama kaip materialinė. Baudžiamajai atsakomybei už plėšimą atsirasti nepakanka konstatuoti, jog buvo padaryta veika, būtina taip pat įrodinėti padarinius, tai yra svetimo turto pasisavinimą, bei priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių.

Veika

Veika – tai žmogaus poelgis, išoriškai pasireiškiantis elgesio aktas⁶². Nusikalstama veika laikytinas „sąmoningas ir valingas, pavojingas, priešingas teisei žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje“⁶³. Veika gali pasireikšti veikimu, tai yra aktyviais kaltininko veiksmais, arba neveikimu, tai yra susilaikymu nuo veiksmų tada, kai asmuo turi pareigą veikti aktyviai. Veika yra būtina sąlyga atsirasti baudžiamajai atsakomybei.

Pirmiausia pasakytina, jog tiek turto prievartavimas, tiek plėšimas gali būti padaromi tik veikimu. Abiejų analizuojamų nusikalstamų veikų tikslas ir rezultatas yra svetimo turto pasisavinimas ar turtinės naudos gavimas, o tai suponuoja tam tikrus aktyvius kaltininko veiksmus. Be to, tiek vienos, tiek kitos nusikalstamos veikos sudėtyse įtvirtinti tokie požymiai, kaip grasinimas, reikalavimas, grobimas, kurie objektyviai negali būti išpildyti neveikimu.

⁶⁰Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 26.

⁶¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346/2008

⁶²Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 233.

⁶³ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 86

Turto prievartavimas kaip nusikalstama veika pasireiškia kaip visuma dviejų požymių. Pirma, tai vertimas atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Antrasis būtinasis požymis – psichinis smurtas⁶⁴. Siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už turto prievartavimą, būtina jo veikoje konstatuoti abu šiuos požymius. Kadangi turto prievartavimo sudėtis panašiai formuluojama ir RF BK, panašios nuomonės laikosi ir rusų teisės mokslininkai. Antai N. Lopašenko nurodo, jog turto prievartavimo sudėtis turi du būtinus elementus: reikalavimą ir grasinimą, siekiant konstatuoti, jog buvo padarytas turto prievartavimas, reikia konstatuoti iškart du šiuos elementus⁶⁵.

Vertimas, pirmiausia, turi būti be teisėto pagrindo. Civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindus nustato LR CK 1.136 str. Pagal minėtą straipsnį, civilinės teisės ir pareigos gali atsirasti sandorių ir sutarčių, teismų sprendimų, administracinių aktų pagrindu, taip pat kaip intelektinės veiklos rezultatai, dėl žalos padarymo, nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo, kitų juridinių faktų, su kuriais įstatymai sieja civilinių teisių ir pareigų atsiradimą. Taigi turto prievartavimu nebus laikomi atvejai, kai kaltininkas verčia nukentėjusįjį, pavyzdžiui, gražinti skolą, įvykdyti prievole, pasišalinti iš neteisėtai užimtų patalpų, gražinti neteisėtai paimtą turtą (neteisėtas praturėjimas), atlyginti turtinę ar neturtinę žalą ar pan. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog tais atvejais, kai toks teisėtas „reikalavimas yra nelygiavertis prievolei, sprendžina, ar veikoje nėra turto prievartavimo nusikaltimo sudėties. Tuomet turto prievartavimo dalykas yra ta reikalaujamo perduoti turto dalis, kuri aiškiai viršija prievolės apimtį, apibrėžtą įstatymų ar sutarties nurodymų“⁶⁶. Paminėtina, jog praktikoje galimi atvejai, kai kaltininkas reikalauja gražinti tariamą skolą. Antai kasacinėje nutartyje byloje Nr. 2K-522/2007 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog pirmos instancijos teismas ištyręs byloje surinktus duomenis pagrįstai konstatavo, jog nukentėjusysis nebuvo skolingas kaltininkui, dėl to pastarojo veika teisingai kvalifikuota pagal 181 str. 1 d.⁶⁷ Taigi minėtoje byloje buvo įrodyta, jog tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nebuvo sudaryta

⁶⁴ Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001 P. 376

⁶⁵Лопашенко Н. А., преступления в сфере экономики. Авторский комментарий к уголовному закону. Волтерс Клувер, 2006. P. 137

⁶⁶1996 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 43 “Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.

⁶⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-522/2007.

paskolos sutartis. Tačiau manytina, jog praktikoje galimi atvejai, kuomet įvairūs sandoriai sudaromi, tačiau nesilaikant įstatyme nustatytos formos arba kitų atitinkamos rūšies sandoriams keliamų reikalavimų. Atsakant į klausimą, ar reikalavimas vykdyti tokius sandorius vertintinas kaip turto prievartavimas, reiktų pirmiausia žiūrėti į tai, kokias pasekmės nustato įstatymas už sandorio formos ar kitų reikalavimų nesilaikymą. Jei nustatytų reikalavimų nesilaikymas daro sandorį negaliojantį, tuomet teisinio reikalavimo pagrindo nebus, o vertimas vykdyti prievolę pagal tokį sandorį vertintinas kaip turto prievartavimas.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse⁶⁸ (toliau – Vokietijos BK) į turto prievartavimo sudėtį taip pat įtrauktas neteisėtumo požymis. Be to baudžiamajame įstatyme yra pateikiamas ir neteisėtumo apibrėžimas. Veika laikoma neteisėta, kai prievartos naudojimas ar grasinimas žalos (skriaudos) padarymu yra vertinamas kaip neleistinas, baustinas⁶⁹. Atkreiptinas dėmesys, jog tokia samprata šiek tiek skiriasi nuo Lietuvos teisėje vyraujančios. Neteisėtumas siejamas su reikalavimo forma, o ne turiniu.

Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse šis požymis formuluojamas iš esmės taip pat, kaip ir LR BK – teisinio pagrindo nebuvimas.

Pastebėtina, jog Rusijos Federacijos ir Prancūzijos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintose turto prievartavimo sudėtyse neteisėtumo požymio apskritai nėra numatyta. RF BK turto prievartavimo sudėtis formuluojama kaip reikalavimas perduoti svetimą turtą, teisę į turtą ar atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus. Čia nekalbama apie paties reikalavimo neteisėtumą, tačiau pasakoma, jog prievarta turi būti nukreipta į *svetimą* turtą ar teisę į turtą. Prancūzijos baudžiamajame kodekse⁷⁰ (toliau – Prancūzijos BK) turto prievartavimu pripažįstamas „parašo, įsipareigojimo ar atsisakymo (teisės), paslapties atskleidimo, pinigų, vertybių arba bet

⁶⁸ Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] < <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG005702307> > [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.].

⁶⁹ Жалинский А. Э. Современное немецкое уголовное право. Москва: ТК Велби, 2004. P. 447 ir Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 54

⁷⁰ Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] < http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_soman.htm > [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.].

kokio kito turto išgavimas smurtu (*violence*), grasinimu panaudoti smurtą (*menance de violence*) arba prievarta (*contrainte*)⁷¹.

Vertimas gali būti atvirtas arba užmaskuotas. „Atviras reikalavimas apima žodinę ar rašytinę formą, gestus, šaunamojo ar nešaunamojo ginklo arba sprogmenų demonstravimą ir kt.⁷²“. Turto prievartavimas gali būti maskuojamas įvairių paslaugų siūlymu, pavyzdžiui, asmenų ar turto apsaugos, įvairių remonto darbų, atstovavimo⁷³, kurios nebus teikiamos ar teikiamos už neadekvačią kainą, taip pat pirkimo-pardavimo, mainų sandoriais ir pan. Užmaskuotu reikalavimu laikytini ir tie atvejai, kai kaltininkas reikalauja išpirkos už pavogtą daiktą. Kaip pažymi O. Fedosiuk, pagrindas pripažinti išpirkos reikalavimą turto prievartavimu yra „neteisėtas disponavimas svetimu turtu (dokumentu)“. Būtent neteisėtas disponavimas turtu ir nulemia tai, jog kaltininko reikalavimas bus neteisėtas⁷⁴. Galimi atvejai, kai išpirkos už pagrobtą turtą reikalauja ne turtą pagrobę asmenys tiesiogiai, tačiau per tarpininkus. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje, kurioje policijos pareigūnai, sužinoję apie pavogto automobilio buvimo vietą ir jį pagrobusius asmenis, užuot atlikę tarnybines pareigas, iš nukentėjusiojo reikalavo išpirkos grasindami, jog priešingu atveju šis automobilio neatgaus, pasisakė, jog kaltinamieji veikė kartu su turto pagrobėjais kaip bendrininkai ir kartu prievartavo nukentėjusiojo turtą, panaudodami psichologinę prievartą⁷⁵. Kalbant apie išpirkos už pagrobtą turtą reikalavimą, kaip turto prievartavimo formą, pasakytina, tokias veikas kvalifikuojant kaip turto prievartavimą svarbu yra tai, jog nukentėjusysis perduoda turtą siekdamas išvengti grasinimų, o kaltininko žadamų veiksmų turinys yra nesvarbus⁷⁶.

Gali kilti klausimas, kaip vertintini atvejai, kai turto pagrobėjai derasi su nukentėjusiuoju, kuris pats pasiūlo pinigų už informaciją apie pagrobtą turtą (pavyzdžiui, įdeda skelbimą į laikraštį). Šį klausimą iškelia ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1996

⁷¹Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 50

⁷²Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001 P. 378

⁷³Jovaišas K. Nusikaltimai nuosavybei (komentarai) // Teisės problemos. 1995. Nr. 3.

⁷⁴Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 101-102

⁷⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-601/2007.

⁷⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-580/1999.

m. birželio 21 d. apžvalgoje⁷⁷. Manytina, jog tais atvejais, kai nukentėjusysis pats aktyviai ieško būdų susigrąžinti pagrobtą turtą, o turtą pagrobę asmenys sutinka su juo derėtis, nevertintini kaip turto prievartavimas, nes nėra būtinojo turto prievartavimo sudėties elemento – reikalavimo perduoti turtą, turtinę teisę ar atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus.

Vertimas perduoti tam tikrą turtą bus tais atvejais, kai kaltininkas, naudodamas psichinę prievartą siekia užvaldyti nukentėjusiajam priklausanti ar jo valdomą materialų turtą ar pinigus. Manytina, jog šis požymis turi būti siejamas su reikalavimu fiziškai perduoti daiktą. Pavyzdžiui, vertimas perduoti automobilį gali būti vertinamas pagal šį požymį. Tačiau reiktų pastebėti, jog jei kaltininkas verčia nukentėjusį ne tik fiziškai perduoti automobilį, tačiau ir išregistruoti savo nuosavybės teisę į jį, tuomet tokiai veikai taikytinas vertimo perleisti turtinę (šiuo atveju – nuosavybės) teisę požymis. BK komentaro autoriai nurodo, jog jei nukentėjusysis yra verčiamas atlygintinai perduoti turtą, tai bus vertinama kaip turto prievartavimas, tačiau ne kaip vertimas perduoti turtą, o kaip vertimas atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus. Taip pat turto perdavimu nebus laikoma nekilnojamų daiktų perdavimas⁷⁸. Toks veiksmas bus laikomas reikalavimu perleisti nuosavybę, taigi turtinę, teisę.

Versdamas suteikti turtinę teisę kaltininkas gali versti asmenį perleisti turimą turtinę teisę kaltininkui ar kitam asmeniui, taip pat atsisakyti turtinės teisės ar įsipareigoti atlikti tam tikrus veiksmus kaltininko ar kito asmens naudai⁷⁹. Taip pat gali būti verčiama atlikti tam tikrus veiksmus ir tokiu būdu sumažinti ar panaikinti tam tikrą kaltininko prievolę ar kitokią turtinę pareigą, taip pat atlikti bet kokius kitus turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Kitokie turtinio pobūdžio veiksmai apima platų spektrą kitokių veiksmų, kurie dėl savo pobūdžio negali būti priskirtini prie veiksmų, susijusių su turtu ar turtinėmis teisėmis. Tokios sudėties konstrukcijos būtinybę, manytina, diktuoja praktika. Gyvenime gali pasitaikyti pačių įvairiausių reikalavimų, kurių vykdymas turėtų įtakos asmenų turtinei padėčiai. Todėl siekiant užtikrinti tinkamą

⁷⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 “Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.

⁷⁸ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 322

⁷⁹*Ibid.* P. 322

teisės ginamų gėrių apsaugą, svarbu, kad bet kokie neteisėti turтино pobūdžio reikalavimai neliktų už turto prievartavimo sudėties ribų.

Veikos kvalifikavimui neturi reikšmės, ar kaltininko reikalavimas gali būti objektyviai įgyvendintas⁸⁰.

Kitas būtinas turto prievartavimo sudėties požymis – psichinės prievartos panaudojimas. Psichinis smurtas paprastai pasireiškia grasinimu. Grasinimas – tai bauginimas, gąsdinimais tam tikrais veiksmais, kurie bus įvykdyti ateityje, jei nukentėjusysis nevykdys kaltininko reikalavimo⁸¹. Teisės doktrinoje neretai sutinkama nuomonė, jog turto prievartavimo atveju grasinimas visada yra nukreiptas į ateitį. Tą pastebi ir baudžiamosios teisės vadovėlio autoriai, pasakydami, jog neretai turto prievartavimą nuo plėšimo siūloma atriboti pagal tai, „kad turto prievartautojas reikalauja turto ir grasina panaudoti fizinį smurtą ne tuoj pat, o ateityje, jeigu nebus įvykdytas jo reikalavimas“⁸². Anot rusų teisininko L. D. Gauchman, tais atvejais, kai yra grasinama fizinio smurto panaudojimu ir reikalaujama perduoti turtą (ne turтинę teisę ar atlikti kitus turтино pobūdžio veiksmus), turto prievartavimas nuo plėšimo būtent ir atskiriamas pagal tai, jog turto prievartavimo atveju grasinimas visada nukreiptas į ateitį, o plėšimo metu kaltininkas ketina grasinimą realizuoti iš karto, jei nukentėjusysis nepaklus reikalavimui⁸³. Su šia nuomone nesutinka O. Fedosiuk, nurodydamas, jog „grasinimas tuojau pat imtis smurto neprieštarauja turto prievartavimo teisinei prigimčiai. <...> Ateities momento išskyrimas <...> verstų akivaizdžius turto prievartavimo atvejus dirbtinai pripažinti plėšimu. <...> kitos grasinimo rūšys <...> turto prievartavimo sudėtyje niekada nebuvo siejamos su ateities momentu“⁸⁴. Autorius nurodo, jog būtent reikalavimo pobūdis lemia vienos ar kitos veikos kvalifikavimą kaip turto prievartavimą⁸⁵. Negalima nesutikti su šia nuomone, tačiau vis dėlto pastebėtina, jog grasinimo ateities momentas

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2010

⁸¹ Гаухман Л. Д. Уголовное право. Часть общая. Часть особенная: учебник. Москва Юриспруденция. 1999 P. 418

⁸² Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001 P. 378

⁸³ Гаухман Л. Д. Уголовное право. Часть общая. Часть особенная: учебник. Москва Юриспруденция. 1999. P. 417-418

⁸⁴ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 123

⁸⁵ *Ibid.* P. 123

tam tikrais atvejais gali būti tas kriterijus, kurio pagrindu atribotinas plėšimas nuo turto prievartavimo. Antai jei kaltininkas reikalauja iš nukentėjusiojo perduoti konkrečią sumą pinigų dabar, priešingu atveju rytoj jis pasikvies bendrininkų ir nukentėjusį sumuš, tai kvalifikuotina kaip turto prievartavimas.

Grasinimas gali būti tiek aiškiai išreikštas, tiek ir netiesioginis. Tai yra grasinimas gali būti išreikštas žodžiu ar raštu tiesiogiai, taip pat tam tikromis užuominomis, gestais, veiksmais. Psichinės prievartos išraiškos forma kvalifikavimui reikšmės neturi. Kaltininkas gali grasinti fiziniu smurtu, turto sunaikinimu ar sugadinimu, o taip pat kompromituojančios informacijos paskelbimu bei naudoti kitokią psichinę prievartą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, jog turto prievartavimo sudėtyje suformuluoti psichinės prievartos panaudojimo būdai yra alternatyvūs, baudžiamajai atsakomybei atsirasti pakanka konstatuoti kurį nors vieną iš jų⁸⁶.

Be kita ko, grasinimas turi būti išreikštas ne atsitiktinai, o nukreiptas į nusikalstamų ketinimų realizavimą, taip pat turi būti realus⁸⁷. Nemažai dėmesio grasinimo realumo sampratai skiria O. Fedosiuk monografijoje „Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas“. Autorius, trumpai apžvelgęs teisės literatūroje sutinkamas nuomones minėtu klausimu, nurodo, jog, jo nuomone, svarbiausias grasinimo realumo kriterijus yra tikrumas. Grasinimas vertintinas kaip tikras, kai grasinantysis „suvokė savo elgesio pavojingą bauginamąjį pobūdį ir norėjo kelti kitam baimės jausmą“⁸⁸. Panašiai grasinimo realumas nusakomas ir BK komentare. Čia nurodoma, jog grasinimai laikytini realiais, kai iš įvykio konteksto darytina išvada, jog kaltininkas tikrai „siekė įbauginti nukentėjusį ir palaužti jo valią, kad šis įvykdytų jam pareikštas turtines pretenzijas“⁸⁹. Grasinimo realumas, taip pat jo turinys turėtų būti nustatinėjamas analizuojant tokias aplinkybes, kaip antai įvykio kontekstas, išorinės įvykio aplinkybės, aplinkybės, apibūdinančios kaltininko asmenybę ir jo ankstesnius santykius su nukentėjusiuoju, kaip grasinamasis suvokė kaltininko veiksmus ir kaip elgėsi situacijoje⁹⁰.

⁸⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271/2007

⁸⁷Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. ред. В.М. Лебедев. Москва: Издательство Юрайт, 2010 P. 209.

⁸⁸ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 112-117

⁸⁹ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 323

⁹⁰Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 117-121

Kaip nurodo BK komentaro autoriai, grasinimas fiziniu smurtu „reiškia bauginimą tokiais veiksmais, kurie juos realizavus atimtų nukentėjusiajam ar kitam asmeniui gyvybę, padarytų žalos sveikatai, sukeltų fizinį skausmą ar kitas fizines kančias arba apribotų judėjimo laisvę“⁹¹. Kitaip tariant, tai bet kokie veiksmai, kuriais kėsiamasi į žmogaus gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamumą, seksualinio apsisprendimo laisvę, judėjimo laisvę.

Kaltininkas gali grasinti sunaikinti ar sugadinti tiek kilnojamąjį turtą, tiek nekilnojamąjį. Taip pat toks grasinimas gali būti nukreiptas tiek į nukentėjusiojo, tiek į trečiųjų asmenų turtą. Rusų literatūroje nurodoma, jog neturi reikšmės, kam priklauso turtas, svarbu tik tai, jog turtas, kurio sunaikinimu ar sugadinimu yra grasinama, negali priklausyti pačiam kaltininkui⁹². Visgi manytina, jog pagal šį požymį neturėtų būti kvalifikuojami atvejai, kuomet kaltininkas grasi sunaikinti ar sugadinti turtą, su kuriuo nukentėjusysis neturi jokio ryšio, tai yra tas turtas jam nepriklauso, nėra jam patikėtas ir jis jo nevaldo ir nenaudoja jokiais kitais pagrindais. Turto sunaikinimas ar sugadinimas sietinas su materialiniais nukentėjusiojo nuostoliais, kurių jis nepageidauja patirti, o būtent tuo ir naudojasi kaltininkas, prievartaudamas turtą. Atvejai, kai kaltininko grasinimai nukreipti į tokį turtą, dėl kurio sunaikinimo ar sugadinimo nukentėjusysis nepatirs materialinių nuostolių, vertintini kaip kitokia psichinė prievarta. Tai, pavyzdžiui, galėtų būti atvejai, kai iš asmens reikalaujama tam tikrų veiksmų atlikimo, grasinant padęgti pastatą, kuriame yra jo darbovietė.

Kitokia psichinė prievarta iš esmės apima visus kitus įmanomus grasinimo nukentėjusiajam ir jo bauginimo būdus. LAT yra išaiškinęs, jog kitokia psichinė prievarta pasireiškia tokiais veiksmais, kuriais siekiama sukurti situaciją, kuri vers nukentėjusįjį nerimauti, bijoti, kad neįvykdžius reikalavimo atsiras žalingos pasekmės⁹³. BK komentaro autoriai pateikia pavyzdinį sąrašą būdų, kaip gali pasireikšti kitokia psichinė prievarta. Tai gali būti „išpirkos reikalavimai, leidžiant suprasti, kad nesumokėjus reikalaujamos sumos, pagrobtas turtas, dokumentas arba laiškas nebus gražintas, grasinimas nevykdyti turtinės prievolės, jei nebus sumažinta jos apimtis;

⁹¹ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 323

⁹² Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало. 2002. P. 458

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-271/2007

grasinimas atsisakyti liudyti asmens naudai teisme; <...> grasinimas, kad jei varžytinių dalyviai neperduos reikalaujamos pinigų sumos, kaltininkas, dalyvaudamas varžytinėse, tyčia dirbtinai sukels parduodamo turto kainą ir jie turto neįsigis⁹⁴. Tokio sudėties požymio, kaip „kitokia psichinė prievarta“ kai kurių kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nėra. Antai Rusijos, Ukrainos baudžiamuosiuose kodeksuose⁹⁵ grasinimas gali pasireikšti grasinimu panaudoti prievartą, sunaikinti turtą, paskleisti garbę ir orumą žeminančias žinias ar paskleisti kitokias žinias, kurių paskelbimas gali padaryti žalą asmens teisėms ir interesams. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse apskritai nedetalizuojama, kokie gali būti grasinimo būdai.

Pasakytina, jog pagal LR BK nėra atskirai įtvirtinta šantažo sudėtis. Šantažas – tai „grasinimas paskelbti kompromituojančias žinias (tikras ar melagingas), siekiant savanaudiškų tikslų“⁹⁶. Grasinimai paskelbti kompromituojančią ar kitaip nepageidaujamą informaciją laikomi turto prievartavimo sudėties elementu. Šantažuojamas asmuo yra verčiamas mokėti už už tai, jog nebūtų paskleista tam tikra informacija apie jį ar kitus asmenis, kitaip tariant, asmuo verčiamas mokėti už tylėjimą. Iš LR BK įtvirtintos turto prievartavimo sudėties matyti, jog informacija, kurios paskelbimu grasina kaltininkas, gali būti susijusi tiek su nukentėjusiuoju tiesiogiai, tiek ir su kitais asmenimis. Manytina, jog kaip „kitus asmenis“ galima vertinti taip pat ir juridinius asmenis. Taigi kaip turto prievartavimas vertinti ir tie atvejai, kai, pavyzdžiui, įmonės vadovui ar akcininkui bus grasinama paskelbti informaciją, pakenksiančią juridinio asmens dalykinei reputacijai. Antai RF BK, kuriame šantažas taip pat nėra išskiriamas atskiroje sudėtyje, o jo požymius apima turto prievartavimo sudėtis, yra pasakyta, jog informacija, kurią grasinama paskelbti, turi būti susijusi su nukentėjusiuoju arba jo artimaisiais. Darytina išvada, jog tokia formuluotė savyje apima tik fizinius asmenis.

Vokietijos BK taip pat nėra numatyta atskiros sudėties šantažui, negana to, turto prievartavimo sudėtyje nėra detalizuojama, kuo gali būti grasinama. Taip teismui

⁹⁴ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 324

⁹⁵ Ukrainos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] < <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14> > [žiūrėta 2010 m. kovo 30 d.]

⁹⁶ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985.

paliekama didesnė laisvė vieną ar kitą veiką pripažinti ar nepripažinti kaip grasinimą⁹⁷. Kai kurių kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose atskirai išskiriama šantažo sudėtis. Antai pagal Prancūzijos BK, skirtumas tarp turto prievartavimo ir šantažo yra būtent grasinimų pobūdis⁹⁸. Už šantažą numatyta švelnesnė bausmė, manytina, jog įstatymų leidėjas tokį išskyrimą sieja su mažesniu šantažo pavojingumu. Tačiau O. Fedosiuk abejoja tokio išskyrimo tikslingumu ir pažymi, jog yra žinoma ir daugiau „sumažinto pavojingumo“ grasinimų, kurie arba apskritai nėra kriminalizuojami, arba vertinami kaip turto prievartavimas, kas, autoriaus nuomone, yra nelogiška⁹⁹.

Šantažu bus laikomi ir tokie atvejai, kai kaltininkas grasina nenusikalstamais veiksmais. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 2K-231/2002, kurioje kaltinamasis šantažavo nukentėjusiąsias apsimesdamas pareigūnu ir grasindamas nukentėjusiosioms administracinėmis poveikio priemonėmis už nelegalų darbą, konstatavo, jog net jei ir būtų galima kaltinamojo grasinimus tam tikra dalimi pripažinti nenusikalstamais, tai nepaneigtų jo turtinio reikalavimo, paremto psichologine prievarta, neteisėtumo¹⁰⁰.

Visgi diskutuotina, ar kvalifikuotina veika, kuomet kaltininkas grasina paskelbti tokią informaciją, kurios laikymas paslapyje yra neteisėtas, kaip turto prievartavimas. Tai galėtų būti atvejai, kai kaltininkas grasina pranešti policijai apie nukentėjusiojo padarytą nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, jei nukentėjusysis partrenkė pėstįjį, o kaltininkas tai matė. Rusų teisininkė N. Lopašenko, analizuodama RF BK įtvirtinto turto prievartavimo požymio - grasinimų paskelbti kitokią informaciją, kurios paskelbimas atneštų žymios žalos nukentėjusiojo ar jo artimųjų teisėms ir teisėtiems interesams, - turinį, teigia, jog šį požymį reiktų suprasti kaip grasinimą paskleisti tokias žinias, kurias asmuo (nukentėjusysis ar jo artimasis) pageidauja išlaikyti paslapyje ir toks pageidavimas neprieštarauja įstatymams¹⁰¹. Su tokia pozicija nesutinka O. Fedosiuk, nurodydamas, jog „faktai, įrodantys nukentėjusiojo kaltumą dėl kokio nors pažeidimo,

⁹⁷Fedosiuk O. Šantažas užsienio ir Lietuvos baudžiamosiose teisėse // Teisės problemos. Vilnius, 1998. Nr. 3-4.

⁹⁸*Ibid.*

⁹⁹*Ibid.*

¹⁰⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamosiose byloje Nr. 2k-231/2002

¹⁰¹Лопашенко Н. А., Преступления в сфере экономики. Авторский комментарий к уголовному закону. Волтерс Клувер, 2006. P.139.

yra atskiro teisinio vertinimo dalykas ir jais negalima pateisinti šantažuotojo veiksmų¹⁰². Analogiškos pozicijos laikosi ir kai kurie kiti rusų teisininkai, teigdami, jog jei tokių žinių apie nukentėjusį slėpimas siejamas su reikalavimu tam tikro „atsidėjimo“ už tai, tokia veika laikytina turto prievartavimu¹⁰³. Analizuojant pačią turto prievartavimo sudėtį, įtvirtintą galiojančiame LR BK, pasakytina, jog įstatyme nėra detalizuota, kokios informacijos atskleidimu gali būti grasinama, o nurodoma, jog tai gali būti kompromituojanti ar kitokia informacija, kurios atskleidimas nepageidaujamas. Būtent pastarąjį požymį formaliai atitinka informacija apie nukentėjusiojo padarytą nusikaltimą. Taigi turto prievartavimu bus laikomi atvejai, kuomet kaltininkas grasina pranešti apie nukentėjusiojo padarytą nusikalstamą veiką. Tačiau toks reguliavimas diskutuotinas, nes teisė negali ginti asmens neteisėto intereso išlaikyti tam tikrą informaciją paslapyje.

Pagal LR BK, plėšimo, skirtingai nuo turto prievartavimo, sudėtis yra materialinė. Tai reiškia, jog baudžiamajai atsakomybei atsirasti būtina konstatuoti ne tik padarytą veiką, tačiau ir pasekmes bei priežastinį ryšį tarp veikos ir pasekmių.

Plėšimo atveju veika pasireiškia kaip svetimo turto pagrobimas panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuojau pat jį panaudoti ar kitaip atimant nukentėjusiajam galimybę priešintis. Taigi plėšimo objektyviąją pusę apibūdina du požymiai: 1) svetimo turto pagrobimas; 2) fizinio smurto panaudojimas arba grasinimas tuojau pat jį panaudoti ar kitaip atėmimas galimybės nukentėjusiajam priešintis. Siekiant patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn už baigtą plėšimą, būtina įrodyti abu šiuos požymius.

Literatūroje teigiama, jog plėšimas yra viena iš grobimo formų. Grobimas – tai „neteisėtas, neatlygintinis svetimo turto paėmimas savanaudiškais tikslais ir jo užvaldymas ar teisės į turtą įgijimas arba šio turto ar teisių į jį perdavimas kitiems asmenims“¹⁰⁴. Manytina, jog toks apibrėžimas nėra tikslus dėl to, jog grobimo dalyku vargu ar gali būti turtingos teisės. Antai rusų literatūroje laikomais nuomonės, kad grobimo dalyku gali būti tik turtas, taigi turtingai nusikaltimai skiriami į padaromus grobimu (tai

¹⁰²Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 128

¹⁰³ Дмитриев О. В. Вымогательство: отдельные вопросы квалификации // Вестник Омского университета. 1996, Вып. 1.

¹⁰⁴ Jovaišas K. Nusikaltimai nuosavybei (komentarai) // Teisės problemos. 1995. Nr. 3.

yra vagystė, plėšimas ir t.t.) bei tokius, kurie neturi grobimo požymio (pavyzdžiui, turto prievartavimas)¹⁰⁵. Panašiai grobimo sampratą išaiškino ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas, nutarime „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ pasisakęs, jog „Pagrobimas – tai tyčinis, neteisėtas ir neatlygintinas svetimo turto fizinis užvaldymas, atimantis iš asmens galimybę valdyti, naudotis ir disponuoti jam priklausančiu turtu“¹⁰⁶.

Turto grobimo neteisėtumas apibūdina du aspektus. Pirma, neteisėtumas reiškia turto pasisavinimo būdą, prieštaraujantį įstatymams. Antra, neteisėtumas reiškia, jog kaltininkas neturi juridinio pagrindo valdyti, naudotis ir/ar disponuoti grobiamu turtu¹⁰⁷. Neatlygintinumas reiškia, jog savininkas negauna jokio atlygio už savo turta, nei pinigais, nei natūra, arba už pagrobtą turta atlyginama tik simboliškai.

LR BK komentare nurodoma, jog turto pagrobimas apima „1) atvirą svetimo turto atėmimą (paveržimą, išplėšimą), panaudojant smurtą arba grasinant jį tuojau pat panaudoti, arba kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis; 2) neatlygintiną turto pasisavinimą“¹⁰⁸. Manytina, jog neatlygintinas turto pasisavinimas plėšimui nėra būdingas, nes, kaip minėta, būtinasis sudėties požymis yra psichinis ar fizinis smurtas ar kitaip atėmimas galimybės priešintis. Rusų teisės literatūroje taip pat teigiama, jog plėšimo atveju grobimas pasireiškia ne tiek neteisėtu ir neatlygintinu svetimo turto paėmimu, kiek užpuolimu turint tikslą pagrobtį svetimą turta¹⁰⁹.

Fizinis smurtas – tai „bet koks poveikis į nukentėjusiojo kūno neliečiamybę, suduodant smūgius, nepriklausomai nuo jų stiprumo bei kilusių pasekmių t.y. kūno sužalojimų padarymo.“¹¹⁰. Paprastai plėšimo atveju gali būti suduodami smūgiai, žmogus pargriaunamas ir pan. RF BK kaip būtinasis plėšimo požymis įtvirtintas smurtas, pavojingas žmogaus gyvybei ar sveikatai. Smurtu, pavojingu asmens sveikatai ir gyvybei, laikytini tokie veiksmai, kurias nukentėjusiajam padaromas sunkus, apysunkis

¹⁰⁵ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. Р. 101.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

¹⁰⁷ Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало. 2002. Р. 416

¹⁰⁸ Abramavičius A.; et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. Р. 307

¹⁰⁹ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. Р. 98

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76/2001

ar lengvas kūno sužalojimas, sukėles sveikatos sutrikimą ar laikiną nedarbingumą. Taip pat smurtu, pavojingu asmens sveikatai ir gyvybei, bus laikomas toks smurtas, dėl kurio nors ir nebuvo sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau dėl prievartos pobūdžio buvo reali galimybė tokioms pasekmėms atsirasti. Pavojinga asmens sveikatai ar gyvybei prievarta bus ir davimas bet koku būdu nukentėjusiajam nuodingų, stipriai veikiančių, svaiginančių medžiagų siekiant padaryti jį bejėgiškos būklės¹¹¹. Būtent pagal smurto pobūdį Rusijos teisės doktrina ir teismų praktika skiria plėšimą nuo atvirosios vagystės. LR BK tokių požymių, kaip panaudoto smurto pavojingumas, nenumato, veika kvalifikuojama kaip plėšimas, jei jos metu naudojamas smurtas, nesvarbu, ar pavojingas, ar ne, nesvarbu, ar sukėlė nukentėjusiajam sveikatos sutrikdymą, ar tik fizinį skausmą.

Prancūzijos BK atskiros plėšimo sudėties nėra, atskiri požymiai įtvirtinti kaip vagystę kvalifikuojantys. Kalbant apie fizinio smurto panaudojimą, nusikaltimų pavojingumą Prancūzijos įstatymų leidėjas diferencijuoja, pagal tai, kokias pasekmes sukelia panaudota fizinė prievarta. Mažesnė bausmė numatyta tais atvejais, kai panaudotas smurtas nesukėlė nukentėjusiojo nedarbingumo, bausmė atitinkamai didėja, jei nukentėjusysis buvo nedarbingas daugiau nei 8 dienas arba liko visam laikui suluošintas. Griežčiausia bausmė už vagystę, nustatyta Prancūzijos BK, taikytina tiems atvejams, kai vagystės metu asmuo yra nužudomas arba žiauriai kankinamas.

Aptartini atvejai, kai plėšimo metu yra padaromas atitinkamo lygio sveikatos sutrikdymas ar nukentėjusysis nužudomas. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog plėšimas apima nežymų ir nesunkų sveikatos sutrikdymą. Tais atvejais, kai plėšimo metu padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas arba nužudymas, veika kvalifikuotina, priklausomai nuo faktinių bylos aplinkybių, kaip sutaptis atitinkamos 180 str. dalies ir 135 str. arba 129 str. atitinkamos dalies ir/ar punkto.

Reiktų pastebėti, jog aptardami šį aspektą, LR BK komentaro autoriai nėra visiškai nuoseklūs. Teigiama, jog tais atvejais, kai plėšimo metu yra padaromas nužudymas ar sunkus sveikatos sutrikdymas, veika kvalifikuotina kaip plėšimo (180 str. atitinkamos dalies) ir 135 str. 2 d. 9 p. (sunkaus sveikatos sutrikdymo iš savanaudiškų paskatų) arba 129 str. 2 d. 9 p. (nužudymo iš savanaudiškų paskatų) idealioji sutaptis. Tačiau kalbant toliau apie plėšimą autoriai duoda nuorodą į LAT bylą, kurioje Teismas

¹¹¹ Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало.2002. Р. 450

pateikia išaiškinimą, jog aptariamu atveju „<...>savanaudiškos paskatos realizuojamos konkrečiais veiksmais, turinčiais smurtinį pobūdį. Šie veiksmai ir jų turiniai padariniai įvertinami taikant BK 180 straipsnį. Tuo pačiu nebelieka pagrindo dar kartą atsižvelgti į plėšimui natūralų ir būtiną komponentą - savanaudiškumą ir specialiai inkriminuoti savanaudiškų paskatų požymį, taikant BK 135 str. 2 d. 9 punktą”¹¹². Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ir teismų praktika šiuo klausimu nėra nuosekli. Antai byloje Nr. 2K-788/2007 kaltininkė bendrininkaudama su kitu asmeniu pagrobė nukentėjusiojo turtą, vėliau jį nužudė. Žemesnės instancijos teismų nužudymas buvo kvalifikuotas pagal 129 str. 2 d. 9 p. (dėl savanaudiškų paskatų) ir Aukščiausiasis Teismas su tokia kvalifikacija sutiko: ”Byloje nuteistosios nusikalstamos veikos teisingai kvalifikuotos kaip plėšimo, nužudymo dėl savanaudiškų paskatų, svetimo mokėjimo instrumento finansinei operacijai inicijuoti pagrobimo, laikymo ir panaudojimo bei sukčiavimo sutaptis“. Kai kurie rusų autoriai taip pat tokiais atvejais siūlo nužudymą kvalifikuoti kaip padarytą iš savanaudiškų paskatų¹¹³.

Vis dėlto nenorėčiau sutikti su šia pozicija. Manytina, jog tais atvejais, kai yra plėšimo ir nužudymo (arba sunkaus sveikatos sutrikdymo) sutaptis, neturėtų būti papildomai inkriminuojamas savanaudiškumo požymis. Pastebėtina, jog traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už plėšimą ar turto prievartavimą, ar bet kurią kitą nusikalstamą veiką, kuria siekiama gauti turtinės naudos, papildomai nėra taikomas LR BK 60 str. 1 d. 3 p., nustatantis savanaudiškas paskatas kaip sunkinančią aplinkybę. Taip yra dėl to, jog laikomasi nuomonės, kad plėšimo, kaip ir kitų turtinio pobūdžio nusikalstamų veikų, sudėtis apima savanaudiškus motyvus, dėl to papildomai jie neinkriminuojami. Tokios pat logikos reiktų laikytis ir kvalifikuojant nužudymą plėšimo metu.

Grasinimas panaudoti smurtą dar vadinamas psichologiniu smurtu. Kaip ir turto prievartavimo atveju, grasinimas turi būti realus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog „grasinimas laikomas realiu, kai jis egzistuoja objektyviai, neapsiribojant tik nukentėjusiojo suvokimu. Nukentėjusysis realaus grasinimo aplinkybes

¹¹²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-583/2003

¹¹³ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. Р. 99

suvokia vertindamas užpuoliko fizinį pranašumą, nusikaltimo įrankių, suteikiančių ar sudarančių tokio pranašumo išpūdį, turėjimą, užpuolimo netikėtumą ir grasinimui palankią situaciją¹¹⁴. Pastebėtina, kad grasinimai gali būti naudojami tiek darant plėšimą, tiek turto prievartavimą. Pagal Lietuvos teismų praktiką, „plėšimo metu kaltininkas fizinį smurtą ar grasinimą tuoj pat panaudoti fizinį smurtą naudoja tam, kad pašalintų ir neutralizuotų asmenį kaip kliūtį, trukdančią pagrobti turtą, o turto prievartavimo atveju minėtus veiksmus kaltininkas naudoja tam, kad priverstų asmenį perduoti turtą“¹¹⁵.

Kalbant apie grasinimus, reikia atkreipti dėmesį, jog jie gali būti išreiškiami žodžiais ar veiksmais, taip pat ir konkludentiniais veiksmais. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 2K-76/2001, kurioje kaltinamasis įsibrovė į senyvos moters butą mūvėdamas kaukę ir sugriebęs pastarąją už kaklo reikalavo pinigų, nurodė, jog nepaisant to, jog kaltininkas neišsakė jokių konkrečių grasinimų, tačiau jo veikimo pobūdis, nusikalstamos veikos padarymo laikas, kaltininko išvaizda ir kitos aplinkybės kaltininko ir nukentėjusiosios buvo suprastos kaip grasinimas. Grasinimu gali būti pripažįstami ir atitinkami kaltininko veiksmai, jei jais buvo siekiama palaužti asmens pasipriešinimą ir tokiu būdu užvaldyti jo turtą¹¹⁶. Visgi manytina, jog tokie kaltininko veiksmai traktuotini kaip kitaip atėmimas galimybės nukentėjusiajam pasipriešinti. Iš esmės visuma aplinkybių, kurioms esant padarytas plėšimas nulemia, ar buvo panaudota psichinė prievarta, ar ne. Antai tokie kaltininkų veiksmai, kaip kalbėjimas pakeltu tonu, trukdymas nukentėjusiajam pasitraukti, taip pat kiekybinė persvara bei paties nukentėjusiojo amžius leidžia konstatuoti, jog buvo panaudota psichinė prievarta¹¹⁷.

Plėšimas taip pat gali būti padaromas ir kitaip atimant nukentėjusiajam galimybę priešintis. Šis požymis reiškia, kad nukentėjusiojo “pasipriešinimui įveikti kaltininkas naudoja tokius būdus, kurių neapima sąvokos fizinio smurto panaudojimas ar grasinimas tuojau pat panaudoti fizinį smurtą, tačiau jais atimama galimybė nukentėjusiajam pasipriešinti bei ginti nuosavybę nuo pagrobimo”¹¹⁸. Tai gali pasireikšti

¹¹⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

¹¹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-76/2001

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-767/2007

¹¹⁸Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 311

nukentėjusiojo nugirdymu ar apsvaiginimu, laisvės suvaržymu, jei tam nepanaudojamas smurtas ir pan. Tačiau tais atvejais, kai nukentėjusysis apsvaigo savo noru, šis požymis negali būti inkriminuojamas. Antai turto pagrobimas iš išgėrusio ir miegančio asmens nebus laikoma plėšimu. Neretai galimybė priešintis iš nukentėjusiojo gali būti atimama panaudojant apgaulę arba slaptai, užmaskuotai. Tačiau kvalifikavimui neturi reikšmės ta aplinkybė, ar nukentėjusysis suvokė kaltininko veiksmus ir jų pobūdį, ar ne¹¹⁹.

Padariniai ir priežastinis ryšys

Padariniai – tai tam tikri tikrovės pokyčiai, kuriuos sukelia padaryta nusikalstama veika. Kiekviena nusikalstama veika kėsinama į tam tikrus teisės saugomus objektus, teisinius gėrius, šiems gėriams yra padaroma tam tikra žala. Kalbant apie nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, padariniai paprastai yra turtinė žala.

Kalbant apie nusikalstamų veikų padarinius, neišvengiamai reikia kalbėti ir apie priežastinį ryšį. Nenustačius priežastinio ryšio neįmanom įvertinti ir veikos padarinių. Tik nustatčius priežastinį ryšį galima konstatuoti, jog tam tikros neigiamos pasekmės atsirado būtent dėl konkrečių nusikalstamų asmens veiksmų iš vienos pusės, ir jog konkretūs kaltininko veiksmai sukėlė būtent tokias pasekmes iš kitos pusės.

Turto prievartavimo sudėtis yra formali. Teisės teorijoje paprastai nurodoma, jog nusikalstamų veikų, aprašytų formaliomis sudėtimis atveju, padariniai ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių, neturi reikšmės kvalifikacijai. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog būtent padarinių (o taip pat ir priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių) konstatavimas lemia, ar veika bus kvalifikuojama kaip „paprastas“, tai yra be privilegijuojančių ir kvalifikuojančių požymių, ar kaip „kvalifikuotas“ turto prievartavimas. LR BK 181 str. 2 d. griežtesnė bausmė numatyta už turto prievartavimą, kurio metu sugadinamas arba sunaikinamas turtas ar kitaip padaroma didelė turtinė žala asmeniui. Akivaizdu, jog šiuo atveju padarinių – materialinės žalos, - ir priežastinio ryšio konstatavimas yra būtinas kvalifikuojant veiką pagal šią dalį.

Antai plėšimo sudėtis, nepriklausomai nuo to, ar kalbėsime apie plėšimą be kvalifikuojančių požymių, ar kvalifikuotą plėšimą, yra materialinė, taigi visais atvejais

¹¹⁹Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. Р. 98

būtina įrodinėti ne tik veiką, tačiau ir padarinius bei priežastinį ryšį. Plėšimo rezultatas – svetimo turto pagrobimas, galimybės jį valdyti, juo naudotis ir disponuoti įgijimas.

Stadijos ir baigtumo momentas

Baudžiamosios teisės teorijoje skiriamos šios nusikalstamų veikų padarymo stadijos: rengimasis, pasikėsinimas, baigta nusikalstama veika.

Rengimosi samprata įtvirtinta LR BK 21 str. Tai yra priemonių ir įrankių suieškojimas, plano sudarymas, bendrininkų telkimas ir pan. Atsakomybė už rengimąsi numatyta tik tada, jei rengiamasi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Kalbant apie plėšimą ir turto prievartavimą, atkreiptinas dėmesys, jog šių nusikalstamų veikų sudėtyse be numatytų kvalifikuojančių požymių priskirtinos apysunkių nusikaltimų kategorijai, taigi atsakomybė už rengimąsi padaryti plėšimą ar turto prievartavimą pagal atitinkamai LR BK 180 str. 1 d. ir 181 str. 1 d. nekyla.

Tačiau baudžiamoji atsakomybė gali kilti už rengimąsi padaryti nusikalstamas veikas numatytas, atitinkamai 180 str. 2 ir 3 d. bei 181 str. 2 ir 3 d.

Paprastai pasikėsinimas įmanomas veikose, aprašytose materialiomis sudėtimis.

Nusikalstamos veikos baigtumo momento nustatymas yra ypač svarbus, nes nuo to, ar nusikalstama veika buvo baigta, ar nutrūko kitoje stadijoje, priklauso teisinės pasekmės, kylančios už tų nusikalstamų veikų padarymą.

Turto prievartavimas bus baigtas tada, kai kaltininkas pareiškia nukentėjusiajam reikalavimą perduoti turtą, perleisti turtinę teisę ar nuo jos atsisakyti, ar atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus. Turto prievartavimo kvalifikavimui kaip baigto nusikaltimo neturi reikšmės, ar kaltininkas pasiekė savo tikslų, ar nukentėjusysis įvykdė reikalavimą, ar ne. Sudėtyje nurodoma, jog už turto prievartavimą atsako tas, kas vertė kitą asmenį atlikti tam tikrus veiksmus. Vertimas aptariamose sudėties kontekste turėtų būti suprantamas kaip reikalavimas atlikti tam tikrus veiksmus, lydimas grasinimo.

Plėšimo sudėtis yra materiali, taigi baudžiamajai atsakomybei už baigtą nusikaltimą atsirasti reikia ne tik veikos, tačiau ir padarinių bei priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių. Taigi plėšimas bus laikomas baigtu, kai kaltininkas atliks veiksmus,

numatytus šio nusikaltimo sudėtyje, ir, ryšium su tuo, pasisavins svetimą turtą, tai yra igis galimybę tuo turtu naudotis kaip savo. Jei kaltininkas įvykdys numatytus veiksmus, tačiau turto užvaldyti nepavyks dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių, tai bus traktuojama kaip pasikėsinimas padaryti plėšimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog plėšimas laikomas baigtu, „kai kaltininkas ne tik fiziškai užvaldo svetimą turtą, bet ir turi realią galimybę valdyti, naudotis ir disponuoti juo pagal savo valią. <...>Kaltininko sulaikymas įvykio vietoje, kai jis jau buvo fiziškai užvaldęs, bet dar neturėjęs galimybės pasinaudoti svetimu turtu savo nuožiūra, paprastai vertintinas kaip nuo jo valios nepriklausanti aplinkybė, sukliudžiusi jam baigti nusikalstamą veiką <...> Kaip pasikėsinimas kvalifikuojamas ir toks atvejis, kai pagrobėjas, ką tik paėmęs grobiamą daiktą, bet dar nespėjęs pasišalinti iš įvykio vietos, priverstas juo atsikratyti dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios <...> Kita vertus, kaltininkui pasišalinus iš įvykio vietos kartu su pagrobtu turtu ir įgavus bent trumpalaikę galimybę netrukdomai jį paslėpti arba išmesti, turto pagrobimas gali būti pripažintas baigtu“¹²⁰. Byloje Nr. 2K-637/2010 Teismas nustatė, jog ta aplinkybė, kad kaltininkas fiziškai turėjo pagrobtą turtą savaime nereiškia, kad jis yra jį užvaldęs. Aptariamoje byloje turtas buvo užvaldytas, t.y. plėšimas baigtas, tik tada, kai vienas iš bendrininkų pagrasino nukentėjusiajam peiliu ir šis liovėsi vyti kaltininką siekdamas atgauti pagrobtą turtą¹²¹. Taigi baigtumo momentui neturi reikšmės, ar kaltininkas realiai pasinaudos galimybe turtą valdyti, disponuoti juo kaip nuosavu, svarbu tai, ar apskritai jis tokią galimybę bent trumpam turėjo.

Reiktų pastebėti, jog Rusijos teisės moksle bei teismų praktikoje plėšimo baigtumo momentas vertinamas kitaip. Dauguma autorių nurodo, jog plėšimas, taip pat kaip ir turto prievartavimas, laikytinas baigtu nuo užpuolimo su tikslu pagrobtį turtą momento¹²². Toks vertinimas motyvuojamas tuo, jog plėšimu (taip pat ir turto prievartavimu) kėsiniama į du objektus: nuosavybę ir žmogaus sveikatą bei gyvybę. Žala nuosavybei atsiranda tada, kai kaltininkas užvaldo turtą, tačiau žala antrajam objektui – žmogaus sveikatai ir gyvybei, - atsiranda nuo užpuolimo pradžios. Taigi atsižvelgiant į tai, kad žmogaus gyvybė ir sveikata yra prioritetas, plėšimas laikytinas baigtu nuo

¹²⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2008

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-637/2010

¹²² Лопашенко Н. А., Преступления в сфере экономики. Авторский комментарий к уголовному закону. Волтерс Клувер, 2006. P.129

kėsिनimosi pradžios¹²³. Manytina, jog tokia pozicija yra pagrįsta, ypač turint galvoje tai, jog ne vien Rusijos teisės moksle, tačiau ir kitų valstybių, taip pat ir Lietuvos, doktrinoje pripažįstama, jog plėšimas yra vienas pavojingiausių nusikaltimų nuosavybei.

Kiti objektyviosios pusės požymiai

Be jau aptartų objektyviosios pusės požymių, tai yra veikos, padarinių ir priešastinio ryšio, teisės teorijoje skiriami ir kiti, fakultatyvūs požymiai, tokie kaip nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, priemonės. Nei plėšimo, nei turto prievartavimo padarymo vieta bei laikas kvalifikacijai reikšmės neturi. Tačiau šie požymiai gali būti svarbūs vertinant kitus sudėties požymius, antai grasinimą, tiksliau, – grasinimo realumą. Grasinimai gali būti naudojami tiek darant turto prievartavimą, tiek plėšimą, abiem atvejais grasinimams keliamas realumo reikalavimas. Tokios aplinkybės kaip nusikalstamos veikos padarymo vieta bei laikas gali turėti įtakos vertinant grasinimų tikrumą, realumą. Antai tie patys žodžiai, pasakyti viešoje vietoje, aplink esant daug žmonių, ir atokioje vietoje naktį gali turėti skirtingą poveikį, grasinimo pateikimo aplinka gali grasinimui suteikti papildomą krūvį. Aptariamų veikų padarymo būdas gali lemti, traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn bus taikoma kvalifikuota plėšimo ar turto prievartavimo sudėtis. Antai tokie plėšimą kvalifikuojantys požymiai, kaip įsibrovimas į patalpą ar ginklo panaudojimas būtent ir nurodo į veikos padarymo būdą.

¹²³Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, ИКД Зерцало.2002. Р. 449

Subjektas

Nusikalstamos veikos subjektas teisės teorijoje apibrėžiamas kaip asmuo, kaltai padaręs nusikalstamą veiką ir galintis būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už ją. Pagal šiuo metu galiojančius baudžiamuosius įstatymus, nusikalstamos veikos subjektu gali būti fizinis asmuo, o esant tam tikrom įstatyme nustatytoms sąlygoms – ir juridinis asmuo. Fizinį asmenį, kaip subjektą, apibūdina tokie požymiai kaip amžius ir pakaltinamumas¹²⁴.

„Pakaltinamumas – fizinio asmens sugebėjimas suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti“¹²⁵. Šio požymio nustatymas yra būtinas traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už bet kokią nusikalstamą veiką. LR BK imperatyviai nurodo, jog asmuo, teismo pripažintas nepakaltinamu, negali atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą.

Amžius, kurį sukakęs asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, nustato LR BK 13 str. Bendru atveju baudžiamojon atsakomybėn gali būti patraukti asmenys, sulaukę 16 metų, nebent, kaip nurodoma baudžiamojo kodekso bendrosios dalies komentare, konkrečios sudėties formuluotė suponuoja kitoki subjekto amžių. BK 13 str. 2 d. nustatytos išimtys - baigtinis sąrašas nusikalstamų veikų, už kurias baudžiamoji atsakomybė kyla nuo 14 metų. Tarp šių veikų numatytos ir nagrinėjamas turto prievartavimas ir plėšimas.

Apibendrinant pasakytina, jog tiek turto prievartavimo, tiek plėšimo subjekto požymiai iš esmės sutampa. Tiek už turto prievartavimą, tiek už plėšimą atsako pakaltinami, 14 metų sulaukę fiziniai asmenys.

Atkreiptinas dėmesys, jog LR BK 20 str. numato, jog juridinis asmuo atsako už nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jei tokia atsakomybė numatyta BK specialiojoje dalyje. Be to, būtinos tam tikros sąlygos, tai yra „pirma, fizinis asmuo padarė nusikalstamą veiką; antra, fizinis asmuo nusikalstamą veiką padarė juridinio asmens naudai ar interesams, veikdamas individualiai ar juridinio asmens vardu; trečia, jeigu toks fizinis asmuo eina tam tikras vadovaujančias pareigas ir turi teisę atstovauti

¹²⁴ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 28

¹²⁵ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 113

juridiniam asmeniui arba priimti įmonės vardu sprendimus, kontroliuoti juridinio asmens veiklą¹²⁶. Antai G. Švedas straipsnyje „Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje“ pažymi, jog nustatinėjant juridinio asmens kaltę svarbu konstatuoti ryšį tarp fizinio asmens padarytos veikos ir juridinio asmens veiklos strategijos, bei asmenų, atsakingų už juridinio asmens strategijos formavimą, žinojimą apie nepageidaujamą elgesį, jo skatinimą ar toleravimą¹²⁷. Įstatymų leidėjas nenumato juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės nei už plėšimą, nei už turto prievartavimą. Aptariant šį aspektą reiktų pasakyti, jog plėšimo kaip nusikalstamo reiškinio specifika nulemia tai, jog juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už šią veiką nebūtų logiška. Tiksliau, nėra svarbu, kieno interesais veikia plėšimo kaltininkas, net jei jis yra juridinio asmens atstovas ir plėšimą daro juridinio asmens interesais, pačios veikos pavojingumo tai nedidina. Tačiau kalbant apie turto prievartavimą bei analizuojant jo sudėtį LR BK 20 str. numatytų juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygų kontekste, pasakytina, jog juridinis asmuo galėtų atsakyti už tokią veiką. Turto prievartavimo subjektas gali veikti tiek savo, tiek trečiųjų asmenų interesais, taigi jis gali veikti ir juridinio asmens interesais. Todėl praktiškai gali susiklostyti situacijos, kuomet juridinį asmenį valdantis asmuo prievartaus turtą (pavyzdžiui, vers nedalyvauti viešuosiuose pirkimuose ar nevykdyti komercinės veiklos tam tikroje teritorijoje) siekdamas naudos juridiniam asmeniui. Kitaip tariant, asmuo prievartaus turtą ne tik juridinio asmens naudai, bet kartu ne asmeniškai, o veikdamas kaip jo atstovas. Tokiu būdu turto prievartavimas bus ne tik atskiro fizinio asmens veika, tačiau ir įmonės praktika, veiklos politika. Ir fizinio asmens patraukimas baudžiamajon atsakomybėn nebūtinai užkirs kelią juridiniam asmeniui tęsti aptariamą veiką. Todėl manytina, jog atsakomybė už turto prievartavimą turėtų būti nustatyta ir juridiniam asmeniui.

¹²⁶ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 123

¹²⁷ Aliukonienė R., Baranskaitė A., Bieliūnas E., *et. Al.* Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011. P. 106.

Subjektyvioji pusė

Subjektyvioji nusikalstamos veikos pusė – tai tam tikra psichinė, intelektualinė asmens veikla, neatsiejamai susijusi su jo daroma nusikalstama veika¹²⁸. Subjektyviosios pusės požymiai, kaip nurodo V. Piesliakas, apibūdina „žmogaus vidinę – psichinę, savo elgesį suvokiančią, pateisinančią, nukreipiančią ir kontroliuojančią pusę“¹²⁹. Šie požymiai – tai kaltė, motyvas, tikslai.

Kaltė yra būtinas visų nusikalstamų veikų požymis, nenustačius jo, negalima ir baudžiamoji atsakomybė. Tuo tarpu tikslai ir motyvai yra papildomi požymiai, jie nėra būdingi visoms veikoms ir kvalifikavimui reikšmės turi tik tais atvejais, kai yra įtvirtinti nusikalstamų veikų sudėtyse¹³⁰.

Nei turto prievartavimo, nei plėšimo sudėtyse tikslai bei motyvai nėra numatyti kaip būtinieji sudėties požymiai, todėl kvalifikuojant šias veikas, į juos neatsižvelgiama. Manytina, jog paprastai tiek plėšimas, tiek turto prievartavimas padaromi iš savanaudiškų paskatų, siekiant užvaldyti turtą ar gauti kitokios turtinės naudos. Rusijos teisės doktrinoje pripažįstama, jog būtinas visų nusikalstamų veikų prieš nuosavybę subjektyviosios pusės požymis yra savanaudiški tikslai¹³¹.

Plačiau aptartinas požymis – kaltė. Baudžiamosios teisės moksle kaltė apibrėžiama „kaip asmens santykis su daroma pavojinga veika (veikimu ar neveikimu) ir padariniais“¹³². LR BK nustatytos dvi kaltės formos: tyčia ir neatsargumas. „Veika pripažintina padaryta tyčia, kuomet asmuo suvokia savo veikos pavojingumą, numato šios veikos pavojingus padarinius ir tų padarinių siekia arba sąmoningai leidžia jiems atsirasti“¹³³. LR BK taip pat nustato ir tyčios rūšis bei jų turinį. Turinys priklauso nuo to, ar kalbama apie formalias nusikalstamų veikų sudėtis, ar apie materialias. Jei nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, tuomet tokia veika bus padaryta tiesiogine tyčia tais atvejais, kai kaltininkas suvoks pavojingą savo veikos pobūdį ir norės taip elgtis.

¹²⁸ Кочои С.М. Уголовное право. Общая и Особенная части: Краткий курс. Контракт, Волтерс Клувер, 2010. P. 25

¹²⁹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 319

¹³⁰ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 26-27.

¹³¹ Российское Уголовное Право. Особенная часть. Учебник для вузов. Санкт Петербург: Юридический Центр Пресс, 2008. P. 195.

¹³² *Ibid.* P.103

¹³³ *Ibid.* P. 103

Materialiųjų sudėčių atveju tiesioginė tyčia bus tada, kai kaltininkas suvoks pavojingą veikos pobūdį, numatys, jog dėl tos veikos gali atsirasti LR BK numatyti padariniai, ir jų norės. Veika bus padaryta neatsargiai, jei asmuo supras, jog jo veika gali sukelti pavojingus padarinius, bet lengvabūdiškai tikėtis jų išvengti, arba jei asmuo nenumatys veikos pavojingumo, nors turėtų ir galėtų tai padaryti¹³⁴.

Atkreiptinas dėmesys, jog pagal LR BK 16 str., asmuo už neatsargius nusikaltimus bei baudžiamuosius nusižengimus baudžiamas tik jei tai numatyta specialiojoje dalyje. Tokia atsakomybė nėra numatyta nei už turto prievartavimą, nei už plėšimą. Be to, turint omenyje savanaudišką šių dviejų nusikaltimų pobūdį, jų neįmanoma padaryti neatsargiai: tiek plėšimas, tiek turto prievartavimas gali būti padaromi tik tyčia.

Turto prievartavimas padaromas tiesiogine tyčia, tai yra kaltininkas turi suvokti, jog reiškia nukentėjusiajam turtinę pretenziją neturėdamas tam teisinio pagrindo, taip pat jog savo tikslų siekia naudodamas grasinimus ar kitokią psichinę prievartą, ir norėti taip elgtis. Turto prievartavimo nebus, jei kaltininkas bus įsitikinęs, jog turi teisinį pagrindą reikalauti tam tikrų veiksmų iš nukentėjusiojo. Pavyzdžiui, byloje Nr. 2K–432/2009 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, jog nuteistieji reikalavo iš nukentėjusiojo atlyginimo už merginos išžaginimą. Nors nuteistieji neturėjo teisinio pagrindo reikalauti žalos atlyginimo, tačiau to negalėjo žinoti, taigi sąžiningai klydo, dėl to jų veika nelaikytina turto prievartavimu¹³⁵.

Kvalifikavimui reikšmės neturi, ar kaltininko tyčia atsirado staiga, ar susiformavo iš anksto, taip pat ar kaltininkas ketina realizuoti savo grasinimus, jei reikalavimas nebus patenkintas, ar veikia savo ar trečiųjų asmenų naudai, ar už atlygį ar be jo¹³⁶.

Turto prievartautojo tikslai ir motyvai savanaudiški. Kaltininkas paprastai veikia turėdamas konkretų tikslą, tai yra jo reikalavimas būna nukreiptas į konkretų turtą, turtinę teisę ar kitų turtinio pobūdžio veiksmų atlikimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog „reikalaudamas perduoti turtą kaltininkas paprastai nurodo reikalavimo

¹³⁴ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 104

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–432/2009

¹³⁶ Abramavičius A.; *et al.* Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001 P. 380

motyvą, priežastį. Tos priežasties esmė yra mokėti už kažką, pavyzdžiui: už netrukdytą įmonės veiklai ar individualiam verslui, už tai, kad turi pajamas, gerai uždirba, išpirka už pagrobtą turtą, vaiką ar artimą asmenį, už nepalankių nukentėjusiajam žinių nepaskelbimą ir pan. Be to, dažniausiai reikalaujama perduoti apibrėžtą turtą - nurodytą pinigų sumą ar konkretų daiktą¹³⁷.

Kaip ir turto prievartavimas, plėšimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia. Tikslai ir motyvai paprastai taip pat yra savanaudiški.

Plėšimo atveju kaltininkas nori ir siekia užvaldyti svetimą turtą panaudodamas smurtą, grasindamas tuojau pat jį panaudoti ar kitaip atimdamas nukentėjusiajam galimybę priešintis. Svarbu tai, jog kaltininkas turi suvokti, jog smurtą ar grasinimus naudoja ketinimo užvaldyti turtą realizavimui. Jei kaltininko tyčia valdyti turtą susiformuoja po smurto panaudojimo, tokia veika negali būti kvalifikuojama kaip plėšimas. Antai plėšimo nebus, jei kaltininkas su nukentėjusiuoju susimuša dėl kilusio konflikto, o vėliau, nukentėjusiajam esant be sąmonės, kaltininkas dar ir pasisavina jo daiktus, arba jei kaltininkas su nukentėjusiuoju kartu geria, o kai nukentėjusysis užmiega, kaltininkas nutaria pagrobti jo turtą. Subjektyviosios pusės požymius padeda nustatyti objektyvioji nusikalstamos veikos pusė. Pavyzdžiui, nukentėjusiajam miegant kaltininkas apžiūri jo kišenes, o šiam nubudus, panaudoja smurtą ir užvaldo nukentėjusiajam priklausantį turtą. Šiuo atveju iš kaltininko veiksmų iki turto pasisavinimo matyti, jog jis turėjo iš anksto susiformavusį tikslą pagrobti turtą¹³⁸.

Kaltininko tyčia gali būti apibrėžta ir neapibrėžta. Kaltininkas veiks neapibrėžta tyčia tais atvejais, kai neturės išankstinio tikslo grobti konkretų turtą ar tam tikros vertės turtą. Tokiais atvejais kaltininko veika kvalifikuojama pagal padarinius. Tais atvejais, kai kaltininkas ketins pagrobti konkretų turtą, tai yra veiks apibrėžta tyčia, jo veika bus kvalifikuojama priklausomai nuo to, ar jam pavyks įgyvendinti savo nusikalstamą ketinimą, ar ne. Jei, pavyzdžiui, kaltininkas tikėsis ir planuos pagrobti didelės vertės turtą, tačiau to padaryti jam nepavyks, veika bus kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti plėšimą pagrobiant didelės vertės turtą.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-433/2007

Aptartini atvejai, kai plėšimo metu padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas arba žmogus nužudomas. Tokiais atvejais kaltininkas paprastai veikia netiesiogine tyčia, tai yra naudodamas smurtą prieš nukentėjusįjį jis suvokia, jog kelia pavojų jo sveikatai arba gyvybei, numato, jog gali sukelti nukentėjusiajam sveikatos sutrikdymą arba atimti jam gyvybę, ir, nors minėtų pasekmių ir nesiekia, tačiau sąmoningai leidžia joms atsirasti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, jog aptariamam atveju netiesioginė tyčia pasireiškia tuo, jog kaltininkas suduoda smūgius į gyvybiškai svarbias žmogaus kūno vietas, vėliau yra abejingas nukentėjusiojo būklei: pagrobęs daiktus tiesiog pasišalina¹³⁹. Galimi atvejai, kai plėšimo metu asmeniui bus atimama gyvybė neatsargiai. Pavyzdžiui, jei kaltininkas pastumia nukentėjusįjį, o šis griūdamas susižeidžia, dėl ko vėliau miršta. Tokiais atvejais, nors žmogus miršta dėl kaltininko veiksmų, negalima inkriminuoti LR BK 129 str.

Kai plėšimas arba turto prievartavimas padaromas bendrininkaujant, svarbu nustatyti, jog visi bendrininkai veikė tyčia, tai yra suvokė, jog veikdami kartu kėsinais į svetimą turtą. „Veikos padarymo bendrininkų grupe atveju nereikalaujama, kad bendravikdytojais kiekvienas atskirai visiškai įgyvendintų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytą pavojingos veikos požymį, nes veikos bendrumas gali pasireikšti ir tuo, kad nusikalstamoje veikoje dalyvaujantys asmenys iš dalies įgyvendina jiems bendrai inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius“¹⁴⁰. Taigi tais atvejais, kai turto prievartavimas ar plėšimas padaromi bendrininkų, kaltininkas gali ir nieko nedaryti, tačiau jei jis supranta bendrininkų veikos pobūdį ir jam pritaria, jo veika kvalifikuotina kaip atitinkamai turto prievartavimas arba plėšimas. Tą patvirtina ir teismų praktika. Antai byloje Nr. 2K-152/2007 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad kasatorius buvo pagrįstai nuteistas už plėšimą, nepaisant to, jog plėšimo metu pats „sėdėjo ir nieko nedarė“, tačiau toks jo elgesys ir vėlesni veiksmai liudijo apie tai, jog jis suprato bendrininkų daromos veikos pobūdį ir tam neprieštaravo¹⁴¹. Taigi bendrininkui nebūtina realizuoti visų sudėties požymių. „Buvimas šalia nukentėjusiojo kitiems bendrininkams pagrobiant turtą taip pat laikomas grasinimu kaip plėšimo nusikaltimo sudėties požymiu“¹⁴².

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-517/2007

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162/2007

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-152/2007

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130/2010

Kalbant apie turto prievartavimo ir plėšimo tikslus bei motyvus, rusų mokslininkai nurodo tam tikrus skirtumus. Pirmiausia, tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo motyvai yra savanaudiški. Tačiau plėšimo tikslas yra užvaldyti svetimą turtą, tuo tarpu turto prievartavimo tikslas – gauti turtinės naudos arba sumažinti savo išlaidas¹⁴³.

Apibendrinant pasakytina, jog turto prievartavimas ir plėšimas padaromi tik tiesiogine tyčia. Kvalifikuojant veiką kaip turto prievartavimą, būtina konstatuoti, jog kaltininkas suvokė, jog neturėdamas teisinio pagrindo, pasitelkdamas grasinimui ar kitokią psichinę prievartą, reikalauja kitą asmenį atlikti tam tikrus turtinio pobūdžio veiksmus. Plėšimo atveju kaltininko tyčia nukreipta į svetimo turto pagrobimą naudojant smurtą ar grasinant jį tuojau pat panaudoti ar kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Abi nusikalstamos veikos padaromos vadovaujantis savanaudiškais motyvais, tikslai – užvaldyti svetimą turtą ir įgyti galimybę naudotis juo, valdyti ir disponuoti kaip savu arba, turto prievartavimo atveju – gauti kitokios turtinės naudos.

¹⁴³ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рагога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. Р.103.

Turto prievartavimą ir plėšimą kvalifikuojantys požymiai, jų panašumai ir skirtumai

LR BK, be pagrindinių analizuojamų nusikalstamų veikų sudėčių numato ir šias veikas kvalifikuojančius požymius, kurių konstatavimas kaltininko veikoje lemia griežtesnę atsakomybę.

Turto prievartavimą kvalifikuoja šie požymiai:

1. 181 str. 2 d.: Fizinio smurto panaudojimas, laisvės atėmimas, asmens turto sunaikinimas ar sugadinimas ar didelės žalos asmeniui padarymas;
2. 181 str. 3 d.: Didelė prievartaujamo turto vertė arba didelė mokslinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė arba dalyvavimas organizuotoje grupėje.

Plėšimą kvalifikuojantys požymiai:

1. 180 str. 2 d.: Įsibrovimas į patalpą arba nešaunamojo ginklo, peilio ar kito specialiai žmogui žaloti pritaikyto daikto panaudojimas;
2. 180 str. 3 d.: Šaunamojo ginklo ar sprogmens panaudojimas, didelės vertės ar didelės mokslinės, kultūrinės ar istorinės reikšmės turto pagrobimas arba dalyvavimas organizuotoje grupėje.

Ne visi šie požymiai yra lygiaverčiai, įstatymų leidėjas diferencijuoja juos pagal pavojingumą, atitinkamai už pavojingesnius nustatydamas griežtesnę sankciją. Esant keliems kvalifikuojantiems požymiams, kaltininko veika kvalifikuojama pagal sunkiausią požymį.

Pastebėtina, jog kai kurie kvalifikuojantys požymiai, kaip antai dalyvavimas organizuotoje grupėje, numatyti tiek kaip turto prievartavimą, tiek ir plėšimą kvalifikuojantys požymiai. Kiti požymiai, tokie kaip fizinio smurto panaudojimas arba įsibrovimas į patalpą, būdingi tik kuriai nors vienai iš aptariamų veikų.

Pažvelgus į kai kurių užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus, turto prievartavimo ir plėšimo pavojingumą didinantys požymiai numatyti panašūs. Dažniausiai aptariamų veikų pavojingumas siejamas su dalyvavimu organizuotoje grupėje, kėsintis į didelės vertės turtą, panaudojant ginklą ir pan.

Didelė vertė arba didelė mokslinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė

Didelė turto vertė arba didelė kėsinimosi dalyko mokslinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė numatyta ir kaip turto prievartavimą, ir kaip plėšimą kvalifikuojantis požymis. Šio požymio formuluotė tiek 180 str., tiek 181 str. yra iš esmės identiška.

Aptariamas požymis apibūdina nusikalstamos veikos dalyką. Didelės vertės išaiškinimas pateikiamas LR BK 190 str. Jame numatyta, jog didelės vertės turtu laikytinas toks, kurio vertė viršija 250 MGL. MGL – tai minimalus gyvenimo lygis, pagal dabar nebegaliojantį Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymą¹⁴⁴ apibrėžtas kaip šeimos mėnesinių pajamų suma, tenkanti vienam žmogui per mėnesį ir garantuojanti visiems minimalų socialiai priimtina poreikių patenkinimo lygį, atitinkantį organizmo maisto poreikius pagal fiziologines normas, taip pat minimalius drabužių, avalynės, baldų, ūkinių, sanitarijos ir higienos reikmenų, buto, komunalinių, buitinių, transporto, ryšių, kultūros ir švietimo paslaugų poreikius. Šiuo metu MGL instituto yra atsisakyta. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo¹⁴⁵ 4 str. nurodoma, jog teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą bei bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, vartojamas rodiklis „minimalusis gyvenimo lygis“ arba „MGL“ yra tapatus ir lygus baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui. Bazinį bausmių ir nuobaudų dydį nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Taigi nors LR BK yra likusi MGL sąvoka, ją reiktų suprasti kaip bazinį bausmių ir nuobaudų dydį. Visgi reiktų pastebėti, jog konceptualiai šie du institutai nėra tapatūs. 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendime dėl teisenos nutraukimo tą patį yra pasakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas: „<...> pagal

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 30-711

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklio ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 83-3294.

Indeksavimo įstatymą bazinė socialinė išmoka ir MGL savo skaitmenine reikšme buvo suvienodinta, tačiau bazinės socialinės išmokos ir MGL skaitmeninės reikšmės tapatumas nesuponuoja socialinės išmokos ir MGL institutų tapatumo, t. y. savo turiniu šie institutai nėra tapatūs¹⁴⁶.

Teismų praktikoje suformuota nuostata, jog pagrobto turto vertė nustatoma pagal pagrobimo metu buvusią rinkos vertę¹⁴⁷.

Reiktų atkreipti dėmesį į tai, jog aptariamas kvalifikuojantis požymis, tai yra didelė turto vertė, formuluojamas taip pat ir plėšimo, ir turto prievartavimo sudėtyje. Kaip buvo minėta anksčiau, plėšimo dalykas yra konkretus turtas: kaltininkui svetimas, materialus, turtinis vertė. Tačiau prievartaujant turtą, kaltininkas gali reikalauti ne tik perduoti konkretų turtą, taip, kaip jis suprantamas baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje, tačiau ir perleisti turtinę teisę ar atlikti kitokius turtinio pobūdžio veiksmus. Taigi kyla klausimas, kaip vertintina tokia formuluotė. Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, jog didelės vertės turto prievartavimas yra tais atvejais, „kai kaltininkas vertė nukentėjusįjį suteikti turtinę naudą, kurios piniginei išraiška viršija 250 MGL dydžio sumą“¹⁴⁸. Tokia pozicija yra pagrįsta, tačiau manytina, jog įstatymo formuluotė šiuo atveju nėra nepriekaištinga. Turto prievartavimo atveju tinkamiau būtų aptariamą požymį formuluoti kaip siekimą gauti didelės turtinės naudos.

LR BK komentare, kalbant apie didelę turto vertę kaip vagystę kvalifikuojantį požymį, nurodoma, jog vertinant aptariamo požymio buvimą kaltininko veikoje, neatsižvelgiama į nukentėjusiojo negautas pajamas ar patirtus nuostolius, kai nukentėjusysis negalėjo realizuoti savo turtinių interesų¹⁴⁹. Manytina, jog šis požymis analogiškai turėtų būti vertinamas ir plėšimo atveju. Tačiau turto prievartavimo atveju

¹⁴⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 25 d. Sprendimas dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 8 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimo nr. 382 "Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo" nuostata neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymui, nutraukimo. Valstybės žinios, 2008-09-25, Nr. 110-4196

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-254/2010

¹⁴⁸ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 328

¹⁴⁹ *Ibid.* P. 297

didelė turto (tiksliau – siekiamos turtinės naudos) vertė turėtų būti vertinama plačiau. Turto prievartavimo specifika lemia tai, kad neretai žala, kurią patiria nukentėjęsysis dėl aptariamoms nusikalstamos veikos, nebūtinai susijęs su konkrečiu turto praradimu, o būtent tam tikros naudos negavimu, kurią nukentėjęsysis būtų gavęs, jei būtų pasinaudojęs savo teisėmis ar atlikęs tam tikrus teisėtus turinio pobūdžio veiksmus. O. Fedosiuk pažymi, jog turto prievartavimo atveju nėra paprasta nustatyti prievartaujamo turto vertę, nes turi būti nustatinėjama ne tik reikalautų daiktų ar pinigų, tačiau ir turtinių teisių, prievolių ar kitos turtinės naudos kaina. Autorius turto prievartavimo bylose prievartaujamo turto vertės nustatymo kriterijumi laikyti „kaltininko *aktyvo* tiesioginio padidėjimo vertę, jei neteisėtas reikalavimas būtų visiškai įvykdytas“¹⁵⁰.

Vertinant prievartaujamo turto vertės dydį svarbi kaltininko tyčia. Byloje Nr. 2K-462/2006 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, jog kaltininkas iš nukentėjusiojo reikalavo 13000 eurų, o galutinė reikalavimo suma po derybų buvo 9000 eurų. Teismas sutiko su žemesnės instancijos teismų vertinimu, jog kaltininko tyčia būtent buvo nukreipta gauti 9000 eurų, nepaisant to, jog pirminis reikalavimas buvo didesnis – 13000 eurų. Teismas pasisakė, jog „kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal BK 181 straipsnį atsižvelgtina į turto vertę, kurios iš tiesų buvo neteisėtai reikalaujama, o ne į bet kokią kitą pokalbiuose paminėtą sumą“¹⁵¹. Tokios pozicijos laikosi ir O. Fedosiuk: „<...> esant tokiems atvejams kaip pagrindas turi būti imamas galutinės turtinės pretenzijos mastas, parodantis tikrąjį tyčios turinį“¹⁵². Tačiau reiktų sutikti su prokuroro kasaciniame skunde minėtoje byloje nurodomu argumentu, jog turto prievartavimas laikomas baigtu nuo reikalavimo pareiškimo momento, todėl būtent pirminis reikalavimas ir nusako kaltininko tyčios turinį. Teigtina, jog nepriklausomai nuo to, kad veikos darymo eigoje kaltininkas nusprendžia pasitenkinti ir mažesne suma, manytina, jog didesnio reikalavimo pareiškimas suponuoja kaltininko ketinimą gauti būtent tokio dydžio turtinę naudą. Turto prievartavimo atveju didelės prievartaujamo turto vertės požymis nėra siejamas su nukentėjusiajam padaroma žala, todėl pavojingumą nulemia kaltininko kėslas, intencija gauti didelės vertės turtą. Todėl manau, jog tais

¹⁵⁰ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 191-192

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-462/2006

¹⁵² Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 192

atvejais, kuomet byloje nėra surinkta duomenų, patvirtinančių, jog nepaisant to, jog kaltininkas pareiškė didesnę reikalavimą, jo ketinimas buvo gauti mažesnę naudą, veika turėtų būti kvalifikuojama atsižvelgiant būtent į pirminį reikalavimą.

Didelė vertė ar stambus mastas kaip turto prievartavimą bei plėšimą kvalifikuojantis požymis numatytas ir kai kurių užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Antai Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse stambus mastas įtvirtintas kaip plėšimą kvalifikuojantis požymis. Tačiau pastebėtina, jog turto prievartavimo sudėtyje tokio požymio nėra. Rusijos Federacijos BK tiek plėšimui, tiek turto prievartavimui nustato kvalifikuojančius požymius: stambų mastą ir itin stambų mastą. Šie požymiai nusakomi konkrečia pinigų suma. Ukrainos baudžiamajame kodekse numato didelę grobiamo turto vertę kaip plėšimą kvalifikuojantį požymį. Turto prievartavimo kvalifikuojančiu požymiu numatytas didelės žalos asmeniui padarymas¹⁵³. Šis požymis nesiejamas su reikalaujamo turto verte. Vokietijos BK didelės vertės ar stambaus masto požymio nenumato nei turto prievartavimo, nei plėšimo atveju.

Kalbant apie didelę mokslinę, kultūrinę, istorinę dalyko reikšmę kaip turto prievartavimą bei plėšimą kvalifikuojantį požymį, minėtini du įstatymai: Lietuvos Respublikos Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas¹⁵⁴ (toliau – Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas) ir Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas¹⁵⁵ (toliau – Nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymas).

Pagal Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, kilnojamiosios kultūros vertybės – pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę ir įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą. Taigi pagal minėto įstatymo nuostatas, kilnojamąja kultūros vertybe laikomi tokie objektai, kurie įtraukti į kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą. Pastebėtina, jog LR BK įtvirtintas požymis savo turiniu yra platesnis. Manytina, jog didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę vertę gali turėti ir daiktai (dar) neįrašyti į jokių specialius registrus ar apskaitą. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme apibrėžta nekilnojamiosios kultūros vertybės. Tai yra kultūros paveldo

¹⁵³ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавро-нюка.- Київ: Юридична думка, 2007. Р. 485

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 14-352.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 3-37.

objekto ar vietovės reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių, visuomenei svarbių kaip jos kultūrinis turtas, visuma, neatsižvelgiant į tai, kam nuosavybės teise objektas ar vietovė priklauso. Ši definicija svarbi analizuojant turto prievartavimą, nes turto prievartautojas gali kėsintis ne tik į kilnojamuosius daiktus. Teigtina, jog tiek turto prievartavimo, tiek plėšimo atveju, jei kyla klausimas, ar nebuvo pasikėsinta į didelės kultūrinės, istorinės ar mokslinės vertės turta, turėtų būti skiriama ekspertizė ir kiekvieną kartą objektas vertinamas atskirai.

Dalyvavimas organizuotoje grupėje

Dalyvavimas organizuotoje grupėje, kaip ir anksčiau aptartas didelės vertės turto ar didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę reikšmę turinčių vertybių grobimas ar prievartavimas, būdingas tiek turto prievartavimui, tiek plėšimui. Atsižvelgiant į tai, jog dalyvavimas organizuotoje grupėje kaip kvalifikuojantis požymis yra susijęs su nusikalstamų veikų subjektu, manytina, jog esminių skirtumų tarp šio požymio vertinimo plėšimo ir turto prievartavimo atvejais nėra.

Pagal LR BK 25 str., bendrininkavimo formos yra bendrininkų grupė, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas. Organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį. Organizuotai grupei būdingas pastovumas, organizuotumas, vaidmenų pasiskirstymas. Svarbu, jog bendrininkai suvoktų, jog veikia kaip organizuota grupė. Organizuota grupė gali susiformuoti bet kurioje nusikaltimo darymo stadijoje.

Organizuotos grupės dalyvavimą darant nusikalstamą veiką gali liudyti tokie požymiai, kaip antai kruopštus nusikaltimo planavimas, rengimasis jam, susitarimas dėl padarymo vietos, laiko, būdo, užduočių pasiskirstymas tarp grupės narių, pasitraukimo plano sudarymas, pagrobto turto pasidalijimas po padarytos nusikalstamos veikos¹⁵⁶, taip pat tai, jog kaltininkai kartu daro kelias veikas, iš anksto apžiūri nusikaltimo vietą, renka duomenis apie nukentėjusį ir pan¹⁵⁷.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2009

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2010

Pasakytina, jog ne kiekviena bendrininkų grupė bus vertinama kaip organizuota grupė. Jei turto prievartavimą ar plėšimą padaro bendrininkų grupė, tačiau nepakanka duomenų konstatuoti organizuotos grupės buvimą, aptariamasis požymis neinkriminuojamas. Nusikalstamos veikos padarymas bendrininkaujant yra numatytas kaip sunkinanti aplinkybė.

Kyla klausimas, kaip vertintini atvejai, kai nusikaltimą padaro nusikalstamas susivienijimas? LR BK 249 str. numato atsakomybę už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje. Taigi manytina, jog byloje konstatavus, jog bendrininkai veikė kaip nusikalstamo susivienijimo nariai, šie asmenys taip pat trauktini baudžiamojon atsakomybėn ir už minėtą LR BK straipsnį. Nusikalstamas susivienijimas, lyginant su organizuota grupe, pasižymi didesniu organizuotumu, geresniu materialiniu aprūpinimu, griežtesne hierarchine struktūra. Taigi galima teigti, jog jei byloje surinkta pakankamai duomenų, jog kaltininkai veikė kaip nusikalstamas susivienijimas, manytina, jog faktiškai tų duomenų turėtų pakakti inkriminuoti ir plėšimą bei turto prievartavimą kvalifikuojantį požymį: organizuotą grupę. Visgi manytina, jog tais atvejais, kai plėšimas ar turto prievartavimas padaromas nusikalstamo susivienijimo ir už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje asmenys yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal LR BK 249 str. atitinkamą dalį, šio susivienijimo padarytas plėšimas ar turto prievartavimas neturėtų būti kvalifikuojamas kaip padarytas organizuotos grupės. Visus organizuotos grupės požymius apima nusikalstamo susivienijimo požymiai.

Bendrininkavimas vienokiame ar kitokiame lygmenyje kaip turto prievartavimą ir plėšimą kvalifikuojantis požymis yra įtvirtintas ir kai kurių kontinentinės teisės tradicijos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, pavyzdžiui, Vokietijos, Prancūzijos, Latvijos, Ukrainos, Rusijos baudžiamuosiuose kodeksuose. Latvijos BK turto prievartavimas dalyvaujant organizuotoje grupėje išskirtas į atskirą sudėtį.

Įsibrovimas į patalpą

Įsibrovimas į patalpą, kaip nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis, numatytas tik plėšimo sudėtyje. 181 str., numatančiame atsakomybę už turto prievartavimą, tokio požymio nėra. Šio požymio turinys iš esmės sutampa su analogiško vagystę kvalifikuojančio požymio turiniu. Tačiau iškart reiktų pastebėti, jog vagystę

kvalifikuoja ne vien įsibrovimas į patalpą, tačiau taip pat į saugyklą ar saugomą teritoriją. Saugykla paprastai suprantama kaip daiktas ar įrenginys, skirtas specialiai materialinėms vertybėms saugoti¹⁵⁸. Tai gali būti, pavyzdžiui, seifai, specialios spintos, kasos aparatai ir pan. Plėšimas dėl savo specifikos objektyviai negali būti padaromas įsibrovus į saugyklą, nes plėšimas visada susijęs su tiesioginiu kontaktu tarp kaltininko ir nukentėjusiojo, o toks kontaktas vargu ar įmanomas saugykloje.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje bei teismų praktikoje patalpa suprantama kaip „uždara erdvė, statinys, turintis sienas, stogą, specialų įėjimą, ar pastatas, skirtas žmonėms ar materialinėms vertybėms“¹⁵⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog įsibrovimu laikytinas „slaptas arba atviras neteisėtas patekimas į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją“¹⁶⁰. Įsibrovimas gali būti įveikiant tam tikras kliūtis arba ne. Įsibrovimu bus laikomi ir tokie atvejai, kai kaltininkas patenka į patalpą laisvai ir pagrobia turtą iš atskirų patalpos vietų, į kurias patekimas draudžiamas ar ribojamas¹⁶¹, taip pat patekimas į patalpą apgaulės būdu¹⁶².

Analizuojant įsibrovimą į patalpą kaip plėšimą kvalifikuojantį požymį lieka neaišku, kodėl įstatymų leidėjas nenumatė įsibrovimo į saugomą teritoriją kaip plėšimą kvalifikuojančio požymio. Saugoma teritorija – tai apibrėžtas vandens ar žemės plotas, skirtas materialinės vertybėms saugoti. Saugoma teritorija gali būti apsaugota fizinėmis, mechaninėmis, elektrinėmis ar elektroninėmis apsaugos priemonėmis¹⁶³. Atsižvelgiant į tai, kad saugoma teritorija, priešingai nei saugykla, nėra įrenginys, o tam tikra atvira erdvė, teigtina, jog plėšimas gali būti padaromas įsibraunant į saugomą teritoriją. Pavyzdžiui, tai gali būti atvejai, kai kaltininkas įsibrauna į saugomą automobilių stovėjimo aikštelę, kurią saugo sargas, pagrasina pastarajam smurtu ir pagrobia automobilį. Tokia veika žiūrint formaliai turėtų būti kvalifikuojama pagal LR

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

¹⁵⁹ Vosyliūtė A. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. Teisė. 2008, Nr. 66 (1).

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-555/2010

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-214/2010

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

BK 180 str. 1 d. Visgi manytina, jog tokia baudžiamojo įstatymo formuluotė yra taisytina. Antai RF BK, taip pat ir Ukrainos BK, kaip plėšimą kvalifikuojantis požymis numatytas įsibrovimas į gyvenamąją patalpą, kitą patalpą ar bet kokią saugyklą. Šie požymiai formuluojami bei aiškinami taip pat, kaip vagystės sudėtyje¹⁶⁴. Taigi manytina, jog tikslinga LR BK 181 str. 2 d. papildyti kvalifikuojančiu požymiu – įsibrovimu į saugomą teritoriją.

Minėta, jog įsibrovimo į patalpą kaip veiką kvalifikuojančio požymio įstatymų leidėjas nenumato turto prievartavimo sudėtyje. Tai nereiškia, jog turto prievartavimas negali būti padaromas įsibraunant į patalpą, tačiau manytina, jog pačios veikos pavojingumo nedidina. Be to, LR BK 165 str. nustato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą įsibrovimą į asmens būstą.

Nešaunamojo ginklo, peilio ar kito žmogui žaloti pritaikyto įrankio panaudojimas

Nešaunamojo ginklo, peilio ar kito žmogui žaloti pritaikyto įrankio panaudojimas numatytas kaip plėšimą kvalifikuojantis požymis. Turto prievartavimo sudėtyje tokio požymio nenumatyta.

Analizuojant šio požymio turinį svarbus Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas¹⁶⁵ (toliau – ir Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas). Šiame įstatyme nešaunamasis ginklas apibrėžiamas kaip ginklas, kuriuo taikinyms paveikiamas nenaudojant sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgio jėgos. Nešaunamiesiems ginklams priskiriami ir visiškai netinkami naudoti ginklai bei svoriniai-gabaritiniai ginklų maketai. Minėtina taip pat ir šaltojo ginklo sąvoka. Pagal minėtą įstatymą, šaltuoju ginklu laikomi nešaunamieji ginklai, kuriais, naudojantis raumenų jėga, per atstumą arba esant tiesioginiam sąlyčiui galima sunaikinti ar kitaip mechaniškai paveikti taikinį (durti, pjauti, kirsti, smogti, triuškinti). Šaltaisiais ginklais nelaikomi ūkinės ar buitinės paskirties įrankiai. Atkreiptinas dėmesys, jog nešaunamojo ginklo sąvoka, pateikiama aktualioje Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo redakcijoje,

¹⁶⁴ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. редю А. В. Наумов. Москва: Юристь 1997. Р. 418

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 13-467.

yra platesnė, lyginant su senesnėmis redakcijomis. Įstatyme nurodoma, jog nešaunamiesiems ginklams, be šaltųjų ginklų taip pat priskirtini dujiniai ginklai (išskyrus dujinius pistoletus ir revolverius, kurie laikytini šaunamaisiais ginklais), elektros šoko įtaisai, pneumatiniai, templiniai ginklai, taip pat nepataisomai sugadinti šaunamieji ginklai. Pastebėtina, jog ankstesnėse Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo redakcijose buvo įtvirtinta siauresnė nešaunamojo ginklo samprata.

Atskirai kaip kvalifikuojantis požymis yra išskiriamas peilio panaudojimas plėšimo metu. Tokį išskyrimą lemia tai, jog būtent peilis yra dažnai naudojamas plėšimo metu¹⁶⁶. Turint omenyje Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo nuostatą, jog šaltaisiais ginklais nelaikomi buitinės ir ūkinės paskirties daiktai, toks peilio išskyrimas yra logiškas. Baudžiamajame įstatyme neįtvirtinti jokie reikalavimai peiliui, taigi manytina, jog ši sąvoka apima bet kokius peilius: tiek kovinius, medžioklinius, tiek pritaikytus naudoti buityje.

Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog aptariamo kvalifikuojančio požymio inkriminavimui neturi įtakos tai, ar panaudoti ginklai ar įrankiai buvo surasti, pakanka to, kad tokių ginklų ar įrankių panaudojimo faktą galima nustatyti iš nukentėjusiojo patirtų sužalojimų¹⁶⁷.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, jog „specialiai pritaikytais žmogui sužaloti daiktais laikomi ne tik daiktai, kuriuos kaltininkas iš anksto paruošia ar pritaiko plėšimui padaryti arba tai padaro plėšimo metu, bet ir daiktai, kurie nors ir nebuvo iš anksto paruošti, tačiau iš anksto parinkti ir pasiimti tais pačiais tikslais. <...> specialiai žmogui sužaloti pritaikytu daiktu laikomas toks daiktas, kurio panaudojimas yra būdas neteisėtomis priemonėmis užvaldyti svetimą turtą“¹⁶⁸. Tokiais daiktais bus laikomi įvairūs namų apyvokos ar ūkinės paskirties daiktai, tokie kaip kirviai, šakės, dalgiai, laužtuvai ir pan. Antai Rusijos Federacijos BK taip pat numatytas plėšimą kvalifikuojantis požymis: panaudojimas ginklo ar bet kokio kito daikto panaudojimas kaip ginklo. Literatūroje nurodoma, jog tai gali būti bet kokie daiktai, kuriuos panaudojus nukentėjusysis gali būti nužudytas arba jam gali būti sukelti sveikatai ir gyvybei pavojingi kūno sužalojimai. Taip pat laikomasi nuomonės, jog nesvarbu, ar šie daiktai

¹⁶⁶ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 314

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-257/2009

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-701/2007

buvo paruošti iš anksto, ar atsitiktinai surasti ir panaudoti nusikaltimo vietoje¹⁶⁹. Su šia nuomone reiktų sutikti. Visgi aptariamo požymio inkriminavimas tais atvejais, kai plėšimo metu panaudojami atsitiktiniai daiktai, kelia šiokių tokių abejonių. Antai daikto pritaikymas, kaip buvo minėta, nebūtinai turi pasireikšti jo fiziniu pakeitimu. Tačiau manytina, jog visada „pritaikymas“ turi įvykti kaltininko sąmonėje, kitaip tariant, kaltininkas turi nuspręsti, jog vienas ar kitas daiktas tinkamas žmogui žaloti ir sąmoningai pasirinkti tą daiktą. Kyla klausimas, ar impulsyviai, atsitiktinai panaudojus kitokį daiktą galima konstatuoti, jog kaltininko sąmonėje įvyko to daikto „pritaikymas“.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, ar plėšimo metu panaudotas daiktas laikytinas nešaunamuoju ginklu, peiliu ar kitu žmogui žaloti pritaikytu daiktu, nustatoma remiantis ekspertizės aktu ar specialisto išvada¹⁷⁰.

Ginklo, tiek nešaunamojo, tiek ir šaunamojo, panaudojimas plėšimo metu lemia didesnę pavojų nukentėjusiojo asmens sveikatai ir gyvybei. Turto prievartavimo atveju toks kvalifikuojantis požymis nėra numatytas. Turto prievartavimas paprastai susijęs su grasinimu panaudoti smurtą ar atlikti kitus nepageidaujamus veiksmus ateityje, taigi galima teigti, jog ginklo panaudojimas reikalavimo pareiškimo metu nesukelia didesnio pavojaus nukentėjusiajam. Tais atvejais, kai turto prievartavimo metu ginklas panaudojamas ir nukentėjusysis yra sužalojamas, tai vertintina kaip fizinio smurto panaudojimas.

Šaunamojo ginklo ar sprogmens panaudojimas

Šaunamojo ginklo ar sprogmens panaudojimas numatytas kaip plėšimą kvalifikuojantis požymis. Įstatymų leidėjas šį požymį laiko pavojingesniu nei anksčiau aptartą nešaunamojo ginklo, peilio ar kito daikto panaudojimą, nustatydamas griežtesnę sankciją.

Šaunamojo ginklo apibrėžimą nustato Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. Šaunamasis ginklas – ginklas, iš kurio sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgio jėga per vamzdį gali būti paleisti kulkos, sviediniai arba kenksmingosios,

¹⁶⁹Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009. P.99.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

dirginančiosios medžiagos mechaniškai, termiškai, chemiškai ar kitaip taikiniui per atstumą paveikti arba duotas garso ar šviesos signalas. Šaunamaisiais ginklais šiame įstatyme laikomos ir pagrindinės šaunamųjų ginklų dalys, tai yra vamzdis, būgnelis, spyna (užraktas), spynos (užrakto) rėmas, šovinio lizdas (kai jis yra atskira dalis) ir į šaunamojo ginklo vamzdį įdedamas idėklas (mažesnio kalibro vamzdis). Tačiau manytina, jog atskiros ginklų dalys negali būti vertinamos kaip šaunamasis ginklas aptariamo kvalifikuojančio požymio prasme, nes vien atskira šaunamojo ginklo dalis, nesukelia tokio paties pavojaus nukentėjusiojo sveikatai ir gyvybei, kaip sukelia šaunamasis ginklas kaip visuma. Šaunamuoju ginklu pagal minėto įstatymo aktualią redakciją taip pat laikomi ir dujiniai pistoletai bei revolveriai.

Atkreiptinas dėmesys, jog pagal Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymą ginklai, priskirtini šaunamiesiems, faktiškai nėra lygiaverčiai, tai yra vienais ginklais gali būti padaroma didesnė žala, kitais – mažesnė. Tačiau baudžiamajame įstatyme į tai nėra atsižvelgiama. Nepriklausomai nuo to, ar plėšimas padaromas naudojant kovinį pistoletą, pagal Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymą priskirtiną B kategorijai, ar dujinį pistoletą, kurio įsigijimui ir laikymui iki 2011 m. kovo 1 d. nereikėjo leidimo, veika kvalifikuotina pagal 180 str. 3 d., nepriklausomai nuo to, jog kovinio ginklo panaudojimas kelia nepalyginamai didesnę pavojų ne tik tiesiogiai nukentėjusiajam, tačiau ir kitiems asmenims.

Negalima sutikti su Baudžiamosios teisės vadovėlio autorių nuomone, jog nukentėjusiajam gali būti sunku atskirti kovinį ginklą nuo dujinio, dėl to dujinio ginklo panaudojimas prilygintinas kovinio ginklo panaudojimui. Kvalifikuojant veiką nėra teisinga vadovautis nukentėjusiojo suvokimu, lemiamą įtaką turi turėti kaltininko tyčia panaudoti būtent kovinį ginklą. Taip pat pastebėtina, jog peilio panaudojimas darant plėšimą laikomas mažiau pavojingu nei, tarkime, minėto dujinio pistoleto, nors realiai peiliu nukentėjusiajam gali būti padaromas kūno sužalojimas ar atimama gyvybė, kas nedažnai pasitaiko naudojant dujinį pistoletą.

„Panaudojimu laikomas ne tik šaunamojo ginklo kovinių savybių tiesioginis panaudojimas, bet ir grasinimas turimu ginklu plėšimo metu žodžiu, užuominomis, gestais, akivaizdžiu jo demonstravimu“. Jei be šaunamojo ginklo buvo panaudotos ir kitos nukentėjusiojo pasipriešinimo įveikimo priemonės, šaunamojo ginklo

panaudojimo kaip kvalifikuojančio požymio, nepanaikina¹⁷¹. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog vien ginklo turėjimas nėra pakankama sąlyga inkriminuoti aptariamą kvalifikuojantį požymį. Kiekvienu atveju turi būti įrodinėjama ginklo panaudojimo faktas¹⁷².

Jei plėšimas padarytas bendrininkų, nepriklausomai nuo to, jog ginklą naudojo tik vienas asmuo, šis požymis inkriminuojamas visiems bendrininkams, jei jie suvokė, jog daro plėšimą panaudojant šaunamąjį ginklą, toliau dalyvavo darant nusikalstamą veiką, galiausiai pasidalino pagrobtą turtą¹⁷³. Kaip buvo minėta aptariant nešaunamojo ginklo, peilio ar kito įrankio panaudojimą, šaunamojo ginklo požymio inkriminavimas taip pat nepriklauso nuo to, ar buvo rastas nusikaltimo darymo metu panaudotas ginklas. Pakanka įrodyti ginklo panaudojimo plėšimo metu faktą, šią aplinkybę gali liudyti nukentėjusiojo patirti sužalojimai¹⁷⁴.

Pagal Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymą¹⁷⁵, sprogmuo – įtaisas, specialiai pagamintas sprogimui tam tikromis sąlygomis sukelti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme bei Sprogmenų apyvartos kontrolės įstatyme „<...> apibrėžtos nešaunamojo ir šaunamojo ginklo bei sprogmens sąvokos negali būti tapatinamos su to paties pavadinimo BK 180 straipsnio požymiais, o turi būti vertinamos kaip metodinė medžiaga – kriterijai, techniniai duomenys, naudojami nustatant nešaunamojo, šaunamojo ginklo ir sprogmens požymį pagal BK 180 straipsnį“¹⁷⁶. Toks išaiškinimas nėra savaimė ydingas, tačiau visgi manytina, jog nereikėtų pernelyg atsiriboti nuo minėtuose įstatymuose įtvirtintų sąvokų, priešingu atveju būtų suteikta nepagrįstai plati diskrecija specialistui ar ekspertui, atliekančiam plėšimo metu panaudoto objekto ekspertizę ir konstatuojančiam, ar tiriamas daiktas yra tam tikros rūšies ginklas, ar ne.

Turto prievartavimo sudėtyje šaunamojo ginklo ar sprogmens panaudojimas nėra įtvirtintas kaip kvalifikuojantis požymis. Jei tokie daiktai yra

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86/2009

¹⁷² Коментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. В. И. Радченко А. С. Михлина. Санкт Петербург: Юридический Центр Пресс, 2008. P. 290.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165/2009

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238/2009

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas. Valstybės Žinios, 2003, Nr. 17-701

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”. Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

panaudojami turto prievartavimo metu ir to pasekoje sužalojami žmonės, tai vertintina pagal kitą požymį – fizinio smurto panaudojimą.

Fizinio smurto panaudojimas

LR BK numato fizinio smurto panaudojimą kaip turto prievartavimą kvalifikuojantį požymį. Atkreiptinas dėmesys, jog šis požymis yra vienas iš alternatyvių požymių, numatytų plėšimo pagrindinėje sudėtyje (LR BK 180 str. 1 d.). Taigi pripažįstant turto prievartautojo veiksmus fiziniu smurtu, taikytini tie patys kriterijai, kaip ir vertinant, ar grobiant svetimą turtą atlikti kaltininko veiksmai yra fizinis smurtas.

Paprastai smurtu laikomi bet koks fizinis poveikis nukentėjusiojo kūnui, sukėlęs fizinį skausmą, sveikatos sutrikdymą ar mirtį. Šis požymis „apima smūgių sudavimą, kitokius veiksmus, dėl kurių asmuo kenčia fizines kančias ar apribojama jo laisvė, taip pat lengvo ar apysunkio kūno sužalojimo padarymą“¹⁷⁷. Jei turto prievartavimo metu panaudojus smurtą padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas ar asmuo nužudomas, šios veikos kvalifikuojamos atskirai kaip atitinkamai sunkus sveikatos sutrikdymas ar nužudymas. Atskirai veika kvalifikuojama ir tais atvejais, kai prieš nukentėjusįjį ar kitą asmenį darant turto prievartavimą panaudojama seksualinė prievarta¹⁷⁸. Anot O. Fedosiuk, „išžaginimo negali apimti joks kitas smurtinis nusikaltimas, taip pat ir kvalifikuojantis turto prievartavimo požymis „fizinio smurto panaudojimas““¹⁷⁹. Teismų praktikoje smurtu pripažįstami ir tokie veiksmai, kurie nesukėlė net fizinio skausmo, antai byloje Nr. 2K-466/2000, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, jog nors nukentėjusiajam „smūgių nebuvo suduota, tačiau prirėmimas laikant už gerklės prie sienos teisminėje praktikoje vertinamas kaip smurto pavartojimas“¹⁸⁰. Taigi kriterijai pagal kuriuos tam tikri kaltininko veiksmai pripažintini fiziniu smurtu, nėra labai aiškūs. Visgi manytina, jog tie atvejai, kai nukentėjusiajam nėra sukeliamas net fizinis skausmas

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.

¹⁷⁸ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 326

¹⁷⁹ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 163

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. rugsėjo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466/2000

neturėtų būti vertinami kaip fizinis smurtas tiek plėšimo, tiek turto prievartavimo kontekste.

Kaltininko veikoje esant fizinio smurto panaudojimo požymiui gali kilti problemų atribojant plėšimą nuo turto prievartavimo pagal 181 str. 2 d. Tokiais atvejais reiktų aiškintis, koku tikslu buvo panaudotas smurtas. Panaudodamas fizinį smurtą turto prievartavimo metu kaltininkas siekia ne užvaldyti turta, o įbauginti nukentėjusįjį¹⁸¹. Plėšimo metu smurto tikslas yra įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimą ir užvaldyti jo turta, turto prievartavimo atveju fizinis smurtas gali būti naudojamas kaip nukentėjusiojo įbauginimo priemonė.

Taip pat pasakytina, jog tais atvejais, kai smurtas panaudojamas keršijant nukentėjusiajam dėl neįvykdyto reikalavimo, šio požymio nebus, o kaltininko veika kvalifikuojama atskirai kaip atitinkamo sunkumo sveikatos sutrikdymas¹⁸².

Kai turto prievartavimas padarytas bendrininkų, byloje įrodžius bendrininkavimą, nesvarbu, ar fizinį smurtą panaudojo abu bendrininkai, ar kuris nors vienas iš jų, - vykdytojų veika kvalifikuojama pagal 181 str. 2 d.¹⁸³

Laisvės atėmimas

Laisvės atėmimas, kaip nurodo O. Fedosiuk, - tai atėmimas asmeniui „fizinės galimybės lemti savo buvimo vietą“¹⁸⁴. BK komentare nurodoma, jog turto prievartavimo sudėtis apima tiek neteisėtą laisvės atėmimą (LR BK 146 str.), tiek vaiko pagrobimą (LR BK 156 str.)¹⁸⁵.

Laisvės atėmimas yra numatytas tik kaip turto prievartavimą kvalifikuojantis požymis, tačiau kalbat apie plėšimą, reiktų pasakyti, jog plėšimas taip pat gali būti padaromas atimant asmeniui laisvę. Tik plėšimo atveju tokie kaltininko veiksmai, jei neturi fizinio smurto požymių, laikytini kitaip atėmimu galimybės priešintis. Kalbant apie laisvės atėmimą kaip turto prievartavimą kvalifikuojantį požymį,

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2010

¹⁸² Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 326

¹⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4/2010

¹⁸⁴ Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.P. 165

¹⁸⁵ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 327

pasakytina, jog laisvė atimama gali būti tiek pačiam nukentėjusiajam, tiek ir kitiems asmenims.

Laisvės atėmimas turto prievartavimo atveju gali būti naudojamas kaip priemonė įbauginti nukentėjusį, taip pat kaltininkas gali atimti asmeniui laisvę tam, kad vėliau pareikalautų išpirkos. BK komentare taip pat teigiama, jog laisvės atėmimas apima ir tuos atvejus, kai asmuo laikomas nelaisvėje „neleidžiant jam atlikti tam tikrą turtinį veiksma po to, kai jis nesutiko susilaikyti nuo šio veiksmo ‚geruoju‘, pavyzdžiui, kad negalėtų dalyvauti varžytinėse“¹⁸⁶. Toks aiškinimas kelia šiokių tokių abejonių. Antai kalbant apie fizinio smurto panaudojimą nukentėjusiojo atžvilgiu kaip kerštą už nevykdytą reikalavimą, buvo minėta, jog toks smurtavimas nelaikytinas turto prievartavimą kvalifikuojančiu požymiu. Analogiškai manytina, jog ir laisvės atėmimas po to, kai nukentėjusysis atsisako vykdyti reikalavimą, neturėtų būti vertinamas kaip turto prievartavimą kvalifikuojantis požymis, nes šiais veiksmais kaltininkas jau nebesiekia įbauginti nukentėjusį ir priversti „savanoriškai“ įvykdyti reikalavimą, o tiesiog fiziškai sutrukdo nukentėjusiajam atlikti tam tikrus veiksmus..

Turto sunaikinimas ar sugadinimas arba didelės turtinės žalos padarymas

Turto sunaikinimas ar sugadinimas ar didelės turtinės žalos padarymas yra turto prievartavimą kvalifikuojantis požymis. Turto sunaikinimas ar sugadinimas gali pasireikšti tokiais veiksmais, kurių pasekoje turtas arba visiškai ar iš dalies praranda savo iki tol turėtas savybes ir materialinę vertę, arba ta vertė sumažinama. Iš 181 str. 2 d. formuluotės darytina išvada, jog gali būti sunaikinamas ar sugadinamas ne vien nukentėjusiajam priklausantis turtas, bet taip pat ir kitiems tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims priklausantis turtas. Analogiškai ir didelė turtinė žala gali būti padaroma ne vien nukentėjusiajam.

Literatūroje ir teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog turto sunaikinimas ar sugadinimas kaip turto prievartavimą kvalifikuojantis požymis inkriminuotinas tik tais atvejais, kai turtas yra sugadinamas ar sunaikinamas siekiant įbauginti nukentėjusį. Tais atvejais, kai minėti veiksmai atliekami siekiant atkeršyti už

¹⁸⁶ *Ibid.* P. 327

neįvykdytą reikalavimą, šis požymis netaikytinas, o kaltininko veiksmai kvalifikuotini kaip atskira nusikalstama veika¹⁸⁷.

Turtinė žala apibrėžiama LR CK 6.249 str. Tai asmens turto netekimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Didelė žala, pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą, neturėtų būti tapatinama su didele turto verte pagal LR BK 190 str. Didelė žala, tai vertinamasis požymis, priklausantis ne vien nuo nuostolių (padarytos žalos piniginės išraiškos), bet taip pat nuo nukentėjusiojo pajamų, turtinės padėties ir kitų aplinkybių¹⁸⁸. Žalos dydį kiekvienu atveju nustatinėja teismas. Manytina, jog tokia žala laikytini ne vien tiesioginiai nuostoliai, susiję su kaltininko reikalavimu, tačiau ir kiti nuostoliai, kuriuos asmuo patyrė vykdydamas reikalavimą, arba dėl kitų kaltininko veiksmų (pavyzdžiui, išlaidos gydymui, sugadinto turto vertė)¹⁸⁹. Tačiau taip pat reikia pastebėti, jog didelė turtinė žala neturėtų būti siejama su reikalavimo dydžiu, šis požymis taikytinas tik tada, kai prievartaujant turtą atsiranda reali žala¹⁹⁰.

Padaryta didelė žala yra kaltininko neteisėtos veikos rezultatas, todėl inkriminuojant šį požymį svarbu įrodyti ne tik pačios žalos dydį, tačiau ir priežastinį ryšį tarp kaltininko veiksmų. Šis požymis netaikytinas tais atvejais, kai didelė žala atsirado dėl neadekvačių paties nukentėjusiojo ar žalą patyrusio asmens veiksmų.

Didelės turtinės žalos padarymas kaip kvalifikuojantis požymis įstatymų leidėjo pripažįstamas kaip mažiau pavojingas nei didelės vertės turto prievartavimas. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog turtinės žalos padarymas yra siejamas su veikos rezultatu, kai tuo tarpu didelės vertės turto prievartavimas – su kaltininko tikslu, ketinimu, kuris nebūtinai yra įvykdomas. Taigi diskutuotina, ar galima laikyti veiką, kuria nebuvo padaryta turtinė žala arba ji buvo nežymi, laikyti pavojingesne nei veika, kuria faktiškai padaroma didelė turtinė žala. Suprantama, jog tam tikra prasme

¹⁸⁷ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 326, taip pat Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002. P. 169

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 “Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.

¹⁸⁹ Abramavičius A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 327

¹⁹⁰ Ignatas M. Turto prievartavimas: Kvalifikavimo ir baudmės skyrimo problemos. // Teisės problemos. 1994. Nr. 2.

reikalavimo dydis apibūdina kaltininką, jo ketinimus. Kita vertus, jei pareiškiamas reikalavimas į didelės vertės turtą ir tas reikalavimas įvykdomas, tuomet atsiras ir žala, kuri, vertinant bylos aplinkybes, gali būti pripažinta didelė arba ne. Kaip minėta, žalos dydis nustatomas remiantis tam tikromis tą žalą patyrusio asmens charakteristikomis, taigi galimi atvejai, kai kaltininkas pareiškia reikalavimą, nukreiptą į didelės vertės turtą, tas reikalavimas įvykdomas, tačiau didelė žala neatsiranda. Ir, kita vertus, didelė žala asmeniui gali būti padaroma net ir tada, kai įvykdomas toks reikalavimas, kuriuo buvo siekiama gauti mažesnę turtinę naudą. Žiūrint iš nukentėjusiojo pozicijų, pastaroji veika yra pavojingesnė.

Išvados

1. Turto prievartavimas kaip priešinga teisei veika jau buvo žinoma senovės Romos laikais. Turto prievartavimo ir plėšimo šiuolaikinių sampratų formavimasis sietinas su XIX amžiumi. Baudžiamosios atsakomybės už šias veikas reguliavimui Lietuvoje didelę įtaką darė Rusijos teisėkūra.

2. Galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse turto prievartavimas ir plėšimas priskirti nusikaltimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams grupei. Abiem veikomis kėsiamasi į du objektus. Pagrindinis plėšimo objektas yra nuosavybė, turto prievartavimo – ne tik nuosavybė, bet ir turtinės teisės bei kiti turtiniai interesai. Papildomas abiejų veikų objektas – tai žmogaus sveikata, taip pat laisvė, orumas. Plėšimo dalykas yra konkretus svetimas turtas. Turto prievartavimo dalykas yra platesnis ir apima ne tik turtą, tačiau ir turtines teises bei kitokią turtinę naudą.

3. Tiek turto prievartavimas, tiek plėšimas gali būti padaromi tik aktyviais kaltininko veiksmais. Turto prievartavimo objektyvioji pusė pasireiškia dviem būtinaisiais požymiais: grasinimu panaudoti smurtą, sunaikinti ar sugadinti turtą ar pavišinti kompromituojančią informaciją bei neteisėtu reikalavimu atlikti tam tikrus turtinio pobūdžio veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Kaltininkas gali reikalauti perduoti turtą, perleisti turtinę teisę, atleisti nuo turtinės pareigos ar atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus. Plėšimas pasireiškia svetimo turto užgrobimu panaudojant smurtą ar psichinę prievartą, ar kitaip atimant nukentėjusiajam galimybę priešintis.

4. Turto prievartavimas laikomas baigtu nuo reikalavimo pareiškimo momento, kvalifikavimui neturi reikšmės, ar nukentėjusysis įvykdė reikalavimą, ar ne. Plėšimo baigtumas siejamas su padarinių atsiradimu: svetimo turto užvaldymu. Kaltininkas trauktinas baudžiamojon atsakomybėn už baigtą plėšimą tada, kai įrodoma, jog jis pagrobė svetimą turtą ir bent trumpam turėjo galimybę tuo turto naudotis, jį valdyti ir juo disponuoti kaip nuosavu, nepriklausomai nuo to, ar ta galimybė pasinaudojo, ar ne.

5. Turto prievartavimo ir plėšimo subjekto požymiai sutampa: tai fizinis asmuo, sulaukęs 14 metų, pakaltinamas. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nei už plėšimą, nei už turto prievartavimą nenumatyta.

6. Turto prievartavimas ir plėšimas gali būti padaromi tik tiesiogine tyčia. Baudžiamajai atsakomybei už turto prievartavimą atsirasti būtina konstatuoti, jog kaltininkas suvokė, jog reiškia neteisėtą reikalavimą, taip pat suvokė, jog grasina nukentėjusiajam ir kad šis supranta grasinimą. Kvalifikuojant veiką kaip plėšimą, svarbu įrodyti, jog kaltininkas naudojo fizinį ar psichinį smurtą ar kitaip atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis būtent siekdamas užvaldyti jo turtą, o ne dėl kitų priežasčių. Plėšimas gali būti padaromas apibrėžta arba neapibrėžta tyčia, nuo to priklauso veikos kvalifikavimas kaip baigto nusikaltimo ar kaip pasikėsinimo.

7. Tiek turto prievartavimo, tiek plėšimo motyvai yra savanaudiški. Turto prievartautojo tikslas – priversti nukentėjusįjį atlikti tam tikrus veiksmus. Plėšimo atveju kaltininkas siekia pagrobti, jėga užvaldyti svetimą turtą. Tikslai ir motyvai kvalifikavimui reikšmės neturi.

8. Dalyvavimas organizuotoje grupėje, taip pat didelės vertės turto pagrobimas/prievartavimas ar didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės vertybių pagrobimas/prievartavimas numatyti abiejų nusikalstamų veikų sudėtyse kaip kvalifikuojantys požymiai. Kiti aptariamasis veikas kvalifikuojantys požymiai yra skirtingi. Turto prievartavimą kvalifikuojantys požymiai siejami su realios žalos nukentėjusiajam ar kitam asmeniui padarymu (turto sugadinimas ar sunaikinimas, didelės žalos padarymas) bei pasikėsiniu į asmens sveikatą, laisvę (fizinio smurto panaudojimas, laisvės atėmimas). Plėšimą kvalifikuojantys požymiai siejami su padidinta grėsme asmens sveikatai (ginklo panaudojimas) bei pateikimu į patalpą. Kai kurie turto prievartavimą kvalifikuojančių požymių savo turiniu sutampa su plėšimo pagrindinės sudėties požymiais, antai, smurto panaudojimas prievartaujant turtą, laisvės atėmimas.

9. Išanalizavus turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių panašumus ir skirtumus pasakytina, nors LR BK įtvirtintų šių nusikalstamų veikų sudėčių formuluotės skirtingos, tačiau taip pat turi keletą bendrų elementų, dėl kurių gali kilti atribojimo problemų. Paprastai siūloma šias nusikalstamas veikas atriboti pagal objekto

ir dalyko požymius, pagal grasinimų pobūdį bei tikslą, taip pat pagal laiką, kada kaltininkas ketina realizuoti grasinimą.

Santrauka

Teisė į nuosavybę – viena pamatinių žmogaus teisių. Šios teisės užtikrinimas ir apsauga – valstybės ir visuomenės interesas. Vienos pavojingiausių nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinamas į nuosavybę – turto prievartavimas ir plėšimas. Šiomis veikomis kėsinamas ne vien į nuosavybę, tačiau ir į žmogaus sveikatą, gyvybę, garbę, laisvę.

Šiame darbe aptariami turto prievartavimo ir plėšimo sudėčių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, panašumai ir skirtumai.

Pirmojoje darbo dalyje trumpai apžvelgiama istorinė analizuojamų veikų sampratų raida Europoje bei teisinio reguliavimo, susijusio su baudžiamąja atsakomybe už turto prievartavimą ir plėšimą, raida Lietuvoje.

Antrojoje darbo dalyje nagrinėjami turto prievartavimo ir plėšimo objektyvieji ir subjektyvieji požymiai. Analizuojant Lietuvos bei kai kurių kitų šalių teisės doktriną, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką yra atskleidžiamas šių požymių turinys, pabrėžiant jų panašumus bei skirtumus ir atkreipiant dėmesį į probleminius atribojimo aspektus.

Trečiojoje darbo dalyje aptariami šias nusikalstamas veikas kvalifikuojantys požymiai, jų turinys analizuojamas remiantis teisės literatūra, iliustruojamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Summary

The right to property is one of the fundamental human rights. Implementation and protection of this right is public interest. One of the most serious crimes against property is extortion of property and robbery. Both of these crimes have an element of violence therefore causes harm not only to property but also life, health, freedom and honor of a person.

This thesis covers similarities and differences between bodies of extortion of property and robbery under the Criminal code of Republic of Lithuania.

The first chapter briefly reviews the development of modern definitions of extortion of property and robbery in Europe and Lithuania.

The second chapter provides a thorough analysis of elements of extortion of property and robbery, under the Criminal code of Republic of Lithuania also providing general concept of regulation of *corpus delicti* of these crimes under the law of some foreign countries, pointing out similarities and differences between *corpus delicti* of these two crimes. The analysis is mostly based on Lithuanian and foreign criminal law literature also criminal cases of the Supreme Court of the Republic of Lithuania.

In the third part of this thesis the aggravating elements of extortion of property and robbery are analyzed.

Literatūros sąrašas

Norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014
2. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-249
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vyriausybės žinios, 1961, Nr.: 18-148.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262
6. Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo Valstybės žinios, 1994-08-05, Nr. 60-1182.
7. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 30-711
8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklio ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 83-3294.
9. Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 14-352.
10. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 3-37.
11. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 13-467.
12. Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 17-701
13. 1810 m. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] <http://www.napoleon-series.org/research/government/france/penalcode/c_penalcode3b.html> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]

14. УГОЛОВНЫЙ кодекс РСФСР редакции 1926 года. [interaktyvus] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241189>> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]
15. Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]
16. anglų k.:
17. <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf>>
18. latvių k.: <<http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966>> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]
19. Уголовный кодекс российской федерации (ук рф) от 13.06.1996 N 63-ФЗ [interaktyvus] < <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/> > [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.]
20. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] <<http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG005702307>> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.].
21. Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_soman.htm> [žiūrėta 2011 m. kovo 28 d.].
22. Ukrainos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] < <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>> [žiūrėta 2010 m. kovo 30 d.]

Specialioji literatūra:

1. Abramavičius A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
2. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A; et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis.. Vilnius: Eugrimas, 1996.
3. Abramavičius A.; et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004

4. Abramavičius A.; et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
5. Aliukonienė R., Baranskaitė A., Bieliūnas E., et. Al. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011.
6. Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998
7. Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
8. Fedosiuk O. Šantažas užsienio ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Teisės problemos. Vilnius, 1998. Nr. 3-4.
9. Ignotas M. Turto prievartavimas: Kvalifikavimo ir baudmės skyrimo problemos. Teisės problemos. 1994. Nr. 2.
10. Jovaišas K. Nusikaltimai nuosavybei (komentaras). Teisės problemos. 1995. Nr. 3
11. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.,
12. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
13. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1999.
14. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
15. Sinkevičius E., Fedosiukas O. Turto problema baudžiamojoje teisėje. Justitia. 1999. Nr. 5-6.
16. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985
17. Teisės bruožai Lietuvoje, XV-XIX a. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Mintis, 1980.
18. Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais: mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 1996.
19. Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V., Vileita A., Staskonis V., Taminskas A., Rasimavičius P.. Civilinė teisė: vadovėlis. Kaunas: Vija, 1997

20. Vosyliūtė A. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. Teisė. 2008, Nr. 66 (1)
21. Дмитриев О. В. Вымогательство отдельные вопросы квалификации. Вестник Омского университета. 1996, Вып. 1
22. Гаухман Л. Д. Уголовное право. Часть общая. Часть особенная: учебник. Москва: Юриспруденция.1999
23. Крылова Н. Е. Серебренникова А. В. Уголовное право зарубежных стран (Англии США Франции Германии). Москва: Зерцало. 1998.
24. Лопашенко Н. А., Преступления в сфере экономики. Авторский комментарий к уголовному закону. Волтерс Клувер, 2006.
25. Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Учебник для вузов. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва: ИКД Зерцало.2002.
26. Кочои С.М. Уголовное право. Общая и Особенная части: Краткий курс. Контракт, Волтерс Клувер, 2010.
27. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. ред. В.М. Лебедев. Москва: Издательство Юрайт, 2010.
28. Коментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. В. И. Радченко А. С. Михлина. Санкт Петербург: Юридический Центр Пресс, 2008.
29. Коментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. редю А. В. Наумов. Москва: Юристь 1997.
30. Полный курс уголовного права: т. III. Под ред. А.И.Коробеева. Санкт Петербург: Юридический Центр Пресс, 2008.
31. Российское Уголовное Право. Особенная часть. Учебник для вузов. Санкт Петербург: Юридический Центр Пресс, 2008
32. Уголовное уложение. Санкт-Петербург: Сенатская типография. 1903.
33. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рарога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2009.

34. Жалинский А. Э. Современное немецкое уголовное право. Москва: ТК Велби, 2004.
35. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавро-нюка.- Київ: Юридична думка, 2007.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 25 d. Sprendimas dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 8 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimo nr. 382 "Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo" nuostata neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymui, nutraukimo. Valstybės žinios, 2008-09-25, Nr. 110-4196

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose". Teismų praktika. 2005. Nr. 23.
2. 2004 m. birželio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas nr. 46 "Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose". Teismų praktika. 2004. Nr. 21.
3. 1996 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas". Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-637/2010
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-555/2010
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2010

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-395/2010
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-254/2010
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214/2010
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130/2010
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2010
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4/2010
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-432/2009
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-257/2009
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismonutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238/2009
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo utartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165/2009
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2009
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86/2009
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2008
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346/2008
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-767/2007
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K -701/2007
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 601/2007
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-522/2007.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-517/2007
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-433/2007
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271/2007
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162/2007
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-152/2007
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-462/2006
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-583/2003
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-231/2002
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76/2001
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466/2000
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-580/1999